

Madártávlat

Madártani és természetvédelmi folyóirat

2014
nyár

Hawaii
albatroszai

A pajzsoscankó
természetrája

Otthonteremtés
fecskéknek

Írországi
madarászás

Gyurgyalag-
védelem
Fejér megyében

Madárodúk és etetők, madárbarát ajándéktárgyak, CD-k, madaras szakirodalom, játékok és távcsövek széles választéka az MME Boltjában!

Boltunk kínálata folyamatosan bővül! Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a bolt.mme.hu honlapunkat!

Termékeink megvásárlásával madárvédelmi munkánkat segíti!

KIADJA

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
(MME) közhasznú társadalmi szervezet
„A madárbarát Magyarorszáért!”
1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel.: (06-1) 275-6247 • Fax: (06-1) 275-6267 • www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ
Ujhelyi Péter

MUNKATÁRSÁK

Ács László • MME Bolt
Bajor Zoltán • gyakorlati madárvédelem
Bodnár Katalin • társadalmi kapcsolatok
Drexler Szilárd • természetvédelem
Hadarics Tibor • faunisztika
Halpern Bálint • kétlétű- és hullóvédelem
Horváth Márton • ragadozómadár-védelem
Karcza Zsolt • Madárgyűrzési Központ
Kincses László • környezeti nevelés
Lendvai Csaba • helyi csoportok
Madas Katalin • BirdLife-partnerek
Nagy Dénes • területvédelem
Nagy Károly • Monitoring Központ
Orbán Zoltán • Madárbarát kert
Schmidt Emese • Csipogó
Skrionya Barbara • MME-hírek

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)
Csorba Gábor (Magyar Természettudományi Múzeum Állattára)
Csőrgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)
Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai Kutatóközpont, Ökológiai és Botanikai Intézet)
Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)
Láng István (akadémikus, kutatóprofesszor)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növénytan Tanszék)
Papp László (Magyar Természettudományi Múzeum Állattára)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

FOTOGRAFIAI TANÁCSADÓK

J. Artyuhin • **Berta Béla** • **Forrágy Csaba**
Imre Tamás • **Kalotás Zsolt** • **Kármán Balázs** •
Lóki Csaba • **Máté Bence** • **Nehéz László** •
Novák László • **Streit Béla** • **Suhayda László** •
Vizúr János

GRAFIKUSOK

Kókay Szabolcs • **Matyikó Tibor** • **Zsoltos Márton**
TÖRDELÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS
Netraw Kft.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR

Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS

Harangi István

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ

Schmidt Egon

FELELŐS KIADÓ

Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS

Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ

Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

TÁMOGATÓNK

BirdLife
INTERNATIONAL

A címlapon: Laysan-albatrosz (Ruff Gábor felvétele)

www.madartavlat.hu

MME 40 – EU 10

Magyarország 10 éve vált az Európai Unió tagjává. Azóta sokan sok-félét mondtak arról, hogy ez a csatlakozás mit hozott hazánkknak. Vannak, akik úgy vélik, hogy ez volt a legjobb lépés, és vannak, akik szerint a legnagyobb hiba. Azt gondolom, hogy a dolgokat objektíven kell nézni. Ha a természetvédelem szempontjából nézzük ezt az időszakot, legalábbis vegyes a kép.

Csatlakozásunk óta érvényesek Magyarországra is az Európai Unió (EU) szabályai. Egyesületünk is sokat dolgozott a természetvédelmi szabályoknak való megfelelésen, a Madárvédelmi és Élőhelyvédelmi Irányelvek magyar jogrendbe ültetésén. A Natura 2000 hálózat tervezésében a madárvédelmi alapot a nemzetközi szervezetünk keretében kijelölt Fontos Madárelőhelyek (IBA) adták. A területek kijelölését három éve sikerült lezárni, de számtalan feladat van még hátra. Nagyon sok nehézség adódott a hálózat működtetésével, azonban biztosak lehetünk abban, hogy sok érték tűnt volna el, ha az EU-jogrend bevezetése nem biztosította volna azok védelmét.

Csatlakozásunkkal azonban más folyamatok is elindultak. Bevezetésre került az unió Közös Agrárpolitikája, és ma úgy látjuk, hogy hazánkban is elindultak a mezőgazdasági területeken azok a negatív folyamatok, amelyek Nyugat-Európában. Nevezetesen az agrárterületeken költő madárfajok állományainak – és szélesebb értelemben véve a biológiai sokféleség – csökkenése. Emellett a célzott agrár-környezetvédelmi támogatások igen kedvező hatást gyakoroltak a célterületeiken, és segítettek olyan fajok megőrzésében, mint az idei év madara: a túzok.

Az EU LIFE+ programja, a Környezetvédelmi és Energetikai Operatív Program, a határon átnyúló programok mind-mind olyan természetvédelmi intézkedéseket tettek lehetővé (élőhelyek helyreállítása, vezetékek szigetelése, madármérgezők elleni szervezett fellépés stb.), amelyekre korábban nem volt lehetőség. Mindeközben az uniós források rengeteg olyan projektet is támogattak, amelyek ezekkel a törekvésekkel homlokegyenest szembementek.

Tehát vegyes a kép, voltak jó és rossz folyamatok. Azonban azt tudnunk kell, hogy az uniós irányelvek végrehajtásában és a források felhasználásában a tagállamoknak jelentős mozgástere van. Az, hogy pontosan mire költjük a pénzt, és hogy pontosan milyen akciókat hajtunk végre Magyarországon, nagyobb részt rajtunk múlik. Minden lehetőségünk adott, hogy természetvédelmi és fenntarthatósági szempontból jelentősen többet és jobbat tegyünk, mint amit az EU „elvár” tőlünk. Tehát ha jól gazdálkodunk a lehetőségekkel, felismerjük a Nyugat-Európában korábban elkövetett hibákat és nem követjük el azokat mi is, valamint felismerjük a jó lehetőségeket és azokkal élünk, akkor csak rajtunk múlik, hova jutunk.

Egyesületünk 40 éve törekszik arra, hogy megőrizzük természeti értékeinket, és egy élhetőbb világ létrejöttéhez járuljunk hozzá. Az elmúlt 10 évben ennek a kihívásnak az Európai Unió keretei között próbáltunk megfelelni, és azon leszünk, hogy a következő 10 évben inkább jól, mint rosszul gazdálkodjunk EU-tagságunkkal.

Halmos Gergő

A TARTALOMBÓL

	Laysan-albatroszok Oahu szigetén	8
	A pajszoscankó Magyarországon	25
	„Otthonteremtés és szociális lakások” kialakítása hazatérő fecskéink számára	28

A Madártávlat korábbi lapszámai letölthetők honlapunkról:
www.mme.hu/madartavlat_magazin

Az MME természetvédelmi tevékenysége II. rész

Természet-
védelem

© Orbán Zoltán felvétele

Kerecsenfióka és a faj egyik specialistája, Bagyura János
Lent: A kerecsenek kutatását ma már modern nyomkövető eszközök segítik

vadásztársaság évente ezres nagyságrendben telepített ki fogságban nevelt fácáncsibéket. Ezek a nevelés során nagy csapatokban tartott madarak a kiengedés után – ami gyakran nem volt más, mint hogy egyszerűen kirakták azokat egy fasor mentén – is tömegben maradtak. Ez a hirtelen kínálkozó, ellen-

állás nélkül megszerezhető táplálékforrás természetesen vonzotta a rókát, kóbor kutyát és macskát, a héját és minden más ragadozót. Tulajdonképpen ez nem volt más, mint a ragadozók etetése. Annak viszont drága volt és érthető módon a vadásztársaságok nem nézték jó szemmel, hogy az általuk nevelt, vagy drága pénzen megvásárolt fiatal fácánokat a ragadozók hordják el. A problémát azonban nem úgy akarták megoldani, hogy a fácáncsibéket felkészítik a szabadban való életre, hogy nem tömegesen rakják ki azokat stb., hanem a ragadozók gyérítésével. A vitát tehát a szakszűrületen végrehajtott kibocsátások után arról kellett folytatni, hogy mit is esznek ezek a ragadozók és mennyi van belőlük. Már ez a kérdésfelvetés is rossz volt, és az MME éppen ez ellen küzdött. Nem lehet ugyanis kijelenteni, hogy amennyiben egy egerészölyv-állomány táplálékának 5-10%-át a vadászat tárgyát képező valamely vadfaj képezi, akkor az még elfogadható, de ha ez

© Karcza Zsolt

eléri pl. a 15%-ot, akkor már be kell avatkozni, azaz le kell lőni a védett ragadozómadarat, vagy ami még ennél is rosszabb, esetleg mérgezni kell őket? Az ilyen, az ökológiai ismereteket nélkülöző megközelítéssel szembeni harc volt az MME történetében az első olyan eseménysorozat, amikor mint civil szervezet tevékenységünkkel kiléptünk az akkori felfogás szerint nekünk szánt térből, és ország-világ előtt nyilvánvalóvá tettük, hogy elfogadhatatlannak tartjuk még a felvetést is. A reakciók akkor sem voltak mások, mint manapság. Történjen országos felmérés, lássuk pontosan, hogy mennyi az egerészölyv és mennyi a héja. Megjegyzem, ezzel ugyanoda kanyarodtunk akkor is és manapság is, mint az előző témával, hiszen egy olyan felmérés, amelyik nem méri fel a táplálékkínálatot és az összes többi befolyásoló tényezőt, csak számokat eredményezhet, amelyek semmilyen szakmai döntést nem tudnak megalapozni, csak

Meggyűrűzött kerecsensólyom az elengedés pillanataiban

a fekete gólyák helyzetéről a lehető legpontosabb ismeretekkel rendelkezünk. A Bükk Nemzeti Park megalapítása után az ottani természetvédelmi örökkel összefogva az MME tagjaiként több éven keresztül tavasszal egy-egy hetes felméréseket szerveztünk. Akkor derítettük fel a későbbiekben őrzés alá vont

© Prommer Máttyás

távcsővel a fészkekben a tojásokat, kis fiókákat, majd azok néha nyomtalanul, néha nagyon is pontosan meghatározható módon „eltűntek”. Volt olyan eset – igencsak a kezdetekben, hogy napközben folyamatos megfigyelés alatt tartottunk egy fészket, majd szürkületben eljöttünk a helyszínről. Másnap kora reggel viszont már csak azt tudtuk regisztrálni, hogy a fiókákat kiszedték. Megtaláltuk a sziklafalon a leereszkedéshez használt kötél rögzítési helyét, a frissen letaposott növényeket, lábnyomokat stb. Ilyen és ehhez hasonló eset elég sokszor előfordult. Abban az időben a nyugati gyűjtők vagy solymászok kerecsensólyomhoz szinte csak Magyarországról juthattak hozzá. Számos legenda keringett akkoriban a sólymok értékéről, persze ezek erősen túlzottak voltak, de az tény, hogy a tojások, fiókák rendszeresen eltűntek. Az 1970-es évek végén, a 80-as évek elején itthon is szinte minden évben sor került egy-egy olyan rendőrségi akcióra, amelynek a végén valakitől illegálisan tartott kerecsensólymot kellett lefoglalni.

© Bagyura János

Akkoriban még sokan kételkedtek abban, hogy valóban kiszedés történt-e, vagy a DDT-szennyezettesség miatt elvékonyodott héjú tojások a kotlás során összetöredeztek és ezért nem voltak fiókák a fészkekben. Azoknál a fészkeknél, amelyeknél a kiszedés tényét is sikerült rögzíteni, nem maradt sok kétség arra vonatkozóan, hogy mi történt. Hangsúlyozni kell azonban, hogy nem csak solymászati célra fosztogatták a fészkeket, a sík vidéken fészkelő párok esetében a kilövés is

újabb vitát keletkeztetni arról, hogy a 100 sok-e, vagy az 1000 kevés-e? Végül a vita a madarak javára dőlt el, nem kezdődött – akkor sem – országos ragadozómadár-gyérítés. Mi pedig folytattuk a felméréseket, és minden igyekezetünkkel azon voltunk, hogy a még fehér foltnak számító Bükkben, a Zempléni-hegységben, az Alsó-Duna menti erdőkben és Somogy megyében a ragadozó madarak és

A kerecsen volt őseink híres turulmadara, amelyet sokáig vadászmadárként alkalmaztak

kerecsensólyom-fészkelőhelyeket és több pár fekete gólya fészket is megtaláltuk a békászó- és parlagi sasok, törpesasok mellett. Az 1970-es évek végén és az 1980-as évek elején bizony az ismert – könnyebben megközelíthető helyeken található – főleg a sziklán fészkelő kerecsensólyom-párok nem nagyon repítettek fiókákat. Számítalan esetben észleltük a kotlás megkezdődését, láttuk messziről

Évtizedekkel ezelőtt az eszelen pusztításnak számtalan madár esett áldozatul, köztük olyan ritkaságok, mint a rétisas és más ragadozófajok, valamint különböző varjúfélék (vetési varjak, szarkák stb.), amelyek fészkeiben ragadozómadarak is felnevelhetik saját fiókáikat

© Haraszthy László felvételei

© Bagyura János

A múlt században a kerecsensólymok jellegzetes fészkelőhelyei voltak a sziklaperecek
Lent: Megmentett kerecsensólyom

gyakran bekövetkezett és a tojásgyűjtés is zajlott. A közelmúltban a drezdai múzeum madártojás-gyűjteményének tanulmányozása során azzal a ténnyel kellett szembeszűlnöm, hogy csak az ottani kollekciónban hét kerecsensólyom-fészkelj található, melyeket 1961 és 1977 között gyűjtöttek be. Az 1977-ben gyűjtött fészkelj a Börzsönyből származik.

Erre a tarthatatlan helyzetre csak egy választ adhattunk: meg kell szervezni a veszélyeztetett fészkek őrzését. A fészkek őrzését Nyugat-Európában már széles körben alkalmazták a vándorsólyom-állomány megóvása érdekében. Akkoriban a hazai kerecsensólyom-állományt a legoptimálisabb becslés szerint sem tartottuk többnek, mint 30 pár. Évek teltek el, hogy nem regisztráltunk kirepülést az ismert fészkekben. Megkezdtük a fészkek őrzését a Pilisben, a Vértesben, a Bükkben, majd a Börzsönyben is. Az első fészkek őrzését 1977-ben szerveztük, majd ezt további 101 követte egészen 2007-ig. A 102 fészkek őrzés során 238 kerecsensólyom-fióka repült ki a 79 sikeresen költő pártól. Az őrzött fészkek között is voltak

sikertelenek, szám szerint 23. Ezek természetesen nem a kifosztás zsákmányai lettek, hanem az időjárás, a fajon belüli konkurenciaharc stb. áldozataivá váltak. A fészkek őrzése 30 éve alatt összesen 1623 tagtársunk és segítőnk vett részt a gyakran kemény megpróbáltatásokkal járó munkában. Ellenszolgáltatás-ként mindössze annyit kaptak, hogy gazdagabbak lettek egy élménnyel, a kerecsensólyom látványával és azzal, hogy egy jó ügyet szolgáltak.

E helyről is köszönöm áldozatos munkájukat!

2008-tól már nem volt szükség fészkek őrzésére, mert a kerecsenek a sziklai fészkelőhelyeket elhagyták és leköltöztek a síkvidékekre.

A 30 éven keresztül szervezett fészkek őrzése és más védelmi intézkedések eredményeként a magyarországi kerecsensólyom-állomány fokozatosan kezdett emelkedni, és mire az MME elérte a 40 éves kort, a megal-

kulás környékén még a kipusztulás szélén lévő madárnak már 250 párt meghaladó volt az állománya. 1990-ben lépte át a becslött párok száma (49-75 pár) az akkor még álomnak tűnő 50-es számot. Ennek azért volt óriási jelentősége, mert ez már bizonyítottan olyan mennyiségű

© Lendvai Csaba

Pelyhes kerecsenfióka

© Balázs István

fészkelő madarat jelentett, amelyet a korábbi felmérésekhez és becsléshez képest is mindenki elfogadott növekedésnek, és senki sem tekintette az állományingadozás részének vagy a felmérések pontatlanságának. 2000-ben pedig már 100 fölé emelkedett (104-137 pár) a becslött párok száma, majd ugyanez a szám 2009-ben először meghaladta a 200-at. 2013-ben a becslött állomány 253-255 pár volt. Kíváncsian várjuk, hogy vajon mikor lépjük át az újabb bűvös határt, 300 párral. Azt mindannyian tudjuk, hogy az élővilág a politikai határookra nincs tekintettel, különösen a madarakat nem befolyásolják ezek a „létesítmények”. Ennek megfelelően a Magyarországon kikelt és meggyűrűzött majd kirepült fiatalok az ivarérettség elérése után folyamatosan foglaltak el újabb és újabb – egykor, a fogyatkozás megkezdődése előtt nyilván lakott – revíreket. Mivel a fiókák jelentős része meggyűrűzésre került, tudjuk, hogy a Szlovákiában, Ausztriában, sőt még Csehországban is megtelepedő újabb és újabb párok Magyarországról származnak, és ma már elmondhatjuk, hogy a kerecsensólyom ismét benépesíti egykori Kárpát-medencei fészkelőterületét.

Azt hiszem, hogy egy madárvédőnek, egy természetvédőnek kevés felemelőbb érzés van, mint az, hogy mondavilágunk „turulmadara” a mi közreműködésünkkel menekült meg a kipusztulástól, és ma már nem csak hazánk, hanem a szomszédos országok is rendelkeznek stabil kerecsensólyom-állománnyal.

Laysan-albatroszok Oahu szigetén

Egy különös viselkedés természete

Ornitológia

© Ruff Gábor felvételei

AZ ALBATROSZOK ÉLETÜK jelentős részét a nyílt tengeren töltik, de ha eljön az utódnevelés ideje, visszatérnek a szárazföldre, ahol találkozhatnak élethosszra választott párjukkal és közösen fáradozva újabb fiókát nevelnek fel. Gyakran tartják emiatt az albatroszokat a hűség és a példás családi élet jelképeinek. Az utóbbi évek megfigyelései azonban a Laysan-albatroszok meglepő költési szokásaira derítették fényt.

A Laysan-albatrosz apró, vulkanikus eredetű szubtrópusi szigeteken költ a Csendes-óceán északi régióiban. Legnagyobb költőtelepei a lakatlan Északnyugati Hawaii-szigeteken találhatóak. Az utóbbi időben viszont kisebb telepei jelentek meg több, emberek által sűrűn lakott Hawaii szigeten is, így a fősziget, Oahu legnyugatibb sarkán, a dűnékkel borított Kaena Pointon is évről évre növekszik a költő albatroszok száma.

Albatroszok a Hawaii-szigeteken

A Hawaii szigetvilág szárazulatait nyolc nagy méretű, hegyekkel tarkított, emberlakta sziget, valamint ezekről északnyugatra húzódva, számtalan aprócska sziget hosszú láncolata alkotja. Ezen apró szigeteken sem emberek, sem egyéb ragadozók nem élnek, így ideális helyszínei a tengeri madarak köl-

Az albatroszok jellegzetes násztáncuk során a fejüket az ég felé emelgetik, és a csőrüket csattogtatják
Lent: Földünk egyik legritkább tengeri emlőse, a hawaii barátfóka csak a Hawaii környéki vizekben él

tőtelepeinek. Fosszilis leletek arról tanúskodnak, hogy az emberek megjelenése előtt a nagyobb szigeteken is nagy számban költöttek tengeri madarak, köztük albatroszok is. Miután az első emberek valamikor 1500-1900 évvel ezelőtt megérkeztek a Hawaii-szigetekre, az albatroszok rövid időn belül eltűntek a nyolc nagy szigetről. A vadászaton és a tojások gyűjtésén kívül a behurcolt disznók és kutyák jelentették a legfőbb veszélyt a madarakra, de az élőhelyeik átalakítása is az ember lakta szigetek elhagyására kényszerítette őket. A kisebb méretű szigetekre szerencsére alkalmatlanok

voltak az emberek megtelepedésére, így ezeken a ragadozóktól mentes szárazulatokon hatalmas madártelepek alakultak ki, ahol számtalan tengeri madár tudta biztosítani utódai jövőjét. A Laysan-albatroszok legnagyobb telepei manapság a Midway-atollon és a nevüket adó Laysan-sziget bokrok-
kal tarkított dűnéin találhatóak. Az ilyen jellegű parti dűnék többsége a nagyobb szigetektől mostanra eltűnt, strandokká alakult. Oahu nyugati sarkán azonban a Waianae-hegy által többé-kevésbé elzárva, egy kis félszigeten megtalálható a nagy szigetek parti dűnéinek egyik utolsó tanúja, a Kaena Point.

Az Új-Zélandon kifejlesztett védőkerítés a talajon fészkelő madarakat védi a betelepített ragadozó emlősöktől
Lent: Az Alaszkában költő Tringa incana rendszeres nyári vendég a Kaena Pointon

A fekete noddii Hawaii endemikus alfaja

A Dél-Amerikából betelepített koronás kardianális (Paroaria coronata) a bokrok ágain épít fészket

homokos dűnék területnek el, majd keleti irányban magas bazaltsziklák emelkednek fölé. Itt, az óceán közepén a szél folyamatosan kavargja a dűnék homokját, emiatt a növények alacsony bokrokat formázva törekednek mérsékelni a szél fúttá

A dűnék élővilága

A Kaena Point félszigetének partjait az egykori vulkánok nyomait őrző, sötét lávakövek szegélyezik. Beljebb a jellegzetes

homok pusztító hatását. A dűnék legnagyobb madarai, az albatroszok is igyekeznek behúzódní a bokrok közé, ahol a növényzet némi védelmet nyújt a szél, vagy akár a tűző napsütés elől. A Kaena Point legnépesebb kolóniáját alkotó ékfarkú viharmadár

© Ruff Gábor felvételei

A Laysan-albatrosz jellemzői

A Laysan-albatrosz (*Phoebastria immutabilis*) a viharmadár-alakúak (Procellariiformes) rendjébe, azon belül pedig az albatroszfélék (Diomedidae) családjába tartozik. Az albatroszok között kisebb méretűnek számít, szárnyfesztávolsága alig éri el a két métert, tömege pedig ritkán haladja meg a négy kilogrammot. A párok évente egyetlen fiókát nevelnek. A tojás kitélése több mint két hónapig tart, a fióka kirepülése pedig legalább öt hónapot vesz igénybe. Miután először elhagyta a szárazföldet, négy-öt évet tölt a tengeren, mielőtt visszatérne, hogy párt találjon magának. A Laysan-albatroszok a leghosszabb ideig élő madarak közé tartoznak. A legidősebb vadon élő madár a Wisdom (Bölcsesség) névre keresztelt Laysan-albatrosz, amely a Midway-atollon költ és idén, 63 évesen újabb fiókát költött ki a párjával.

A Laysan-albatrosz vékony szárnyainak a fesztávolsága elérheti a két métert
Lent: Az albatroszoknál a hím és a tojó hasonlóan néz ki, a nemek csak genetikai vizsgálatokkal különböztethetők meg

(*Puffinus pacificus*) azonban egyeseken a föld alatt keres védelmet és a maga ásta üregekben költi ki egyetlen fiókáját. A viharmadár-alakúak többi tagjához hasonlóan az ékfarkú viharmadarak is hosszú távú kapcsolatot alakítanak ki a párjukkal. Minden évben egyetlen tojást raknak, amit közösen költenek ki és a fióka felnevelését is együtt végzik, ami segít megszüldeni a kapcsolatukat. A kisebb

madarak viszont nem a talajon, hanem a bokrok ágai között találnak maguknak fészkelésre alkalmas helyet, ahogyan a Hawaii-szigetekre behurcolt számos énekesmadár is teszi. A part menti, magas sziklákon pedig időnként megfigyelhetők a barna noddai (*Anous stolidus*) és a fekete noddai (*Anous minutus*) zajos csapatai is. Ez utóbbi csérféle Hawaii-szigeteken élő populációja önálló

Ha a bokrok nem adnak elegendő árnyékot, akkor az albatroszszülők a testükkel védik a tűző naptól a frissen kikelt fiókát

alfajt alkot (ssp. *melanogenys*), amelyet hawaii noddinak hívnak. Míg a csérek a meredek sziklákon találnak pihenésre, vagy akár költésre alkalmas helyet, addig a tengerpart laposabb szikláin között partimadarak keresgélnek főként rákokból álló táplálékukat. A parton talál magának pihenőhelyet a hawaii barátfóka (*Monachus schauinslandi*) is. Ahogyan a neve is utal rá, ez a különleges tengeri emlős csak a Hawaii-szigetek környékén él. Mára alig több mint ezer példány található belőlük a hawaii vizekben, ami az egyik legkritikább tengeri emlőssé teszi őket.

A Laysan-albatrosz terjeszkedése

A fókákkal ellentétben, amelyek az év bármely részében megtalál-

hatóak a hawaii szárazulatokon, az ivarérett Laysan-albatroszok csak a költés és a fiókanvelés idejére foglalják el a dűnék világát. Minden év novemberében érkeznek és júliusban hagyják el a szárazföldeket. Az albatroszok köztudottan ragaszkodnak a helyhez, ahol kibújtak a tojásból. Nem ritkán, ugyanazon a néhány négyzetméteres területen költenek, ahol először látták meg a napvilágot. A szülőföldhöz való

A néhány hetes albatroszfióka szürkésbarna szörgombóként pihen a talajon
Fent: A dűnék legjellemzőbb növénye a naupaka kahakai (*Scaevola taccada*)

hűségük ellenére, az 1970-es évektől egyre gyakrabban kezdtek el új helyszínekre is betelepülni. A terjeszkedésük hátterében minden bizonnyal az egyedyszámuk lassú növekedése áll, miközben az apró szigetek erodálódása miatt a fészkelőhelyeik száma egyre csökken. Emiatt különösen szerencsés, hogy a nagyobb szigeteken, így Oahun és a szomszédos Kauain is feltűntek az albatroszok, ahol az erózió kevésbé veszélyezteti az élőhelyeiket és a viszonylag magasan elhelyezkedő kolóniák a globális klímaváltozás miatt várható tengerszint emelkedés ellen is menedékként szolgálhatnak.

A kapcsolat megerősítésében elengedhetetlen egymás tollainak a tisztogatása

A Kaena Pont története

Oahu szigetén a Kaena Point dűnés felszíne és bokros növényzete tipikus, fészkelésre alkalmas hely a Laysan-albatroszok számára. Évszázadokon át azonban nem költöttek tengeri madarak a szigeten. Eleinte a hawaii őslakók miatt tűntek el Oahu tengerparti dűnéiről, akik egészen az 1800-as évek végéig apró falvakban éltek a Kaena

partvidéken is. A 19. század végére az őslakosok falvai ugyan eltűntek a környékről, ekkor azonban a cukornád ültetvények kiszolgálására vasút épült a Kaena Point körül. A világháborúk idején pedig a terület stratégiai fontosságú elhelyezkedése miatt katonai támaszpont működött a dűnék mentén. A második világháborút követően a hadászati támaszpont megszűnt,

© Ruff Gábor felvételei

Albatroszok végveszélyben

A Földön élő 21 albatroszfaj többsége veszélyeztetett. A legnagyobb veszedelemet korábban az albatroszok vadászata, valamint a tollak és a tojások gyűjtése jelentette, ami több fajukat is a kihalás szélére sodort. Az ember lakta szigeteken ráadásul a betelepített ragadozók is irtották, sőt több helyütt ma is pusztítják az albatroszok fiókáit. Jelenleg a legfőbb veszélyeztető tényezők közé az óceánokon úszó szemétszigetek műanyaga és a fenékhorgos halászat tartozik. A hulladékszigetek színes műanyagdarabjait ugyanis a madarak tápláléknak nézik, a nagyobb darabok pedig elzárják a bélrendszerüket és az állat pusztulását okozzák. A fenékhorgos halászat során pedig a madarak a horogra akasztott csalira csapva beleakadnak a horogba és megfulladnak. Évente legalább 100 000 albatrosz pusztul el így a világ óceánjain.

Az öt hónapos albatroszfióka szinte már felnőtt tollruhában díszleleg, csupán a fején található kósza pihetollak kölcsönöznek a számára különös frizurát

mindenki visszatér a párjához, így a tojó-tojó párok is képesek tojást rakni. Albatrosznak lenni azonban nem könnyű, egy pár egyszerre csak egyetlen fiókát tud felnevelni, így abban az esetben is csak az egyik tojást költik ki, ha a pár mindkét tagja tojást rakott. A hosszú távú párkapcsolat azonban az egynemű albatroszpárokra ugyancsak jellemző, így az évek során a pár mindkét tagjának lehetősége nyílik saját genetikai utód felnevelésére. Habár ez azt jelenti, hogy egy ilyen tojónak csak min-

de a helyi élővilág továbbra sem lélegezhetett fel, ezt követően ugyanis a különféle terep-járművek állandó jelenléte rombolta a dűnék világát, rendszeresen megakadályozta a helyi élővilág továbbra sem lélegezhetett fel, ezt követően ugyanis a különféle terep-járművek állandó jelenléte rombolta a dűnék világát, rendszeresen megakadályozta

A négy hónapos albatroszfióka a nyakán és a fején még barna pihetollakat visel

kal nő a kolónia létszáma, így jelenleg már több, mint 60 albatroszpár költ itt. Az új jövevényeknek különösen fontos szerepük volt a populáció megerősödésében, hiszen kezdetben még a védtelen fiókákat rendszeresen tizedelték a kóbor kutyák és a patkányok irtására betelepített mongúzok is. Néhány éve azonban a félszigetet sűrű drótkerítés választja el a szárazföld többi részétől, ami távol tartja a ragadozókat és ezáltal biztosítja a madarak zavartalan költését.

Egynemű albatroszpárok

A Kaena Point kolonizációja azonban a hím és a tojó albatroszok által nem volt egységes. Több tojó érkezett ugyanis a szigetre, mint hím, emiatt jelenleg a madarak mintegy kétharmadát a tojók adják. Mivel az albatroszok monogám párkapcsolatban élnek, a tojó madarak egy részének nem jut hím pár. Az egyetlen fióka felneveléséhez azonban két szülőre van szükség. Ha pedig nincs más, akkor az utódnevelési ösztön arra készíti őket,

lyozva a talajon fészkelő madarak költését is. 1983-ban azonban védetté nyilvánították a területet, a járműveket kitiltották a dűnékről és lassan megindulhatott a növényzet regenerálódása, majd pedig idővel a tengeri madarak is újra birtokukba vették a helyszínt. Az első albatroszok a 90-es évek elején jelentek meg a Kaena Pointon, és azóta is minden évben újabb bevándorlók-

A Kaena Point dűnés világa Jobbra fent: A növények szétterülő bokrok-ként borítják a parti homokot.

hogyan egymással álljanak párba, hiszen még ezeknek a furcsa, két tojóból álló pároknak is van esélyük a sikeres utódnevelésre. Egy dologban ugyanis biztosak lehetnek, a hímek az albatroszok világában nem is olyan hűségesek és amint lehetőségük adódik rá, könnyedén félrelépnek. Az egynemű párok tojóit ekképpen rendre sikerrel csábítanak el hímeket, amelyek készséggel megtermékenyítik a tojásukat. A légyott után

den második szezonban van esélye, hogy tovább örökítse a génjeit, ez a fajta párba állás még mindig jobbnak tűnik, mint kimaradni a költésből. Az egynemű párok mindemellett kevésbé sikeresek az utódok felnevelésében is, mint a „normális” párok. A nagyméretű tojás előállítására ugyanis energiaigényes folyamat, ezért ideális esetben a hím kezdi a költést és a tojó a tojás lerakását követően a tenger felé veheti az irányt táplálkozni és

csak néhány hét elteltével, immáron megerősödve tér vissza, hogy leváltsa a tojáson ülő hímet. Az egynemű pároknál azonban a tojás lerakását követően a tojónak egyből el kell kezdenie a költést és így hetekig kénytelen éhezni. Ezalatt időnként annyira legyengül, hogy aztán nem lesz képes elegendő táplálékot gyűjteni a fióka számára, emiatt az egynemű párok jóval kevesebb fiókát tudnak csak felnevelni, mint a „rendes” párok tagjai. Jóllehet, azon tojók számára, amelyeknek nem maradt hím partner, ez még mindig jobb választásnak tűnik, mint egyáltalán nem költöni, azonban kétségkívül a hímek élvezik a legtöbb előnyt a kialakult helyzetnek. Azáltal ugyanis, hogy „spermatodorként” kisegítenek más párokat, egy szezonban, akár egynél több utódjuk is lehet, miközben csak egynek a felnevelésével kell fáradozniuk. A tojók többlete miatt, a hímek ráadásul megtehetik, hogy egy sikertelen költés után elhagyják a párjukat és a következő szezonban a sikeresebb tojók közül válasszának maguknak új társat, így biztosítva az elérhető legjobb anyát a saját utódaik számára.

A Kaena Point kolonizációja során kialakult különös demográfiai viszonyok tehát változatos viselkedési elemek megjelenéséhez vezettek a Laysan-albatroszok életében. Ezek folyamán a madarak igyekeznek alkalmazkodni az új helyzethez, még akkor is, ha ezzel jelentősen árnyalják az albatroszok hűségéről kialakult ikonikus képet.

Ruff Gábor

North Bull Island tengerparti madarai

Terepen

© Lóki Csaba felvételei

A NORTH BULL ISLAND Dublin, az északi tengerparton húzódik. Apály idején 5 km hosszú. Homokos, hosszan elnyúló tengerpartja, sós mocsarai és homokdűnéi számos fajt csábítanak ide, sokszor igen távoli tájakról is. Nem csak a partimadarak ezrei, de télen számos sűrlyfaj is nagy tömegekben keresi itt a táplálékot. A terület telente remek lehetőséget kínál az örvös lúd „hrota” alfajának közeli megfigyelésére is.

A sziget nemzetközileg is ismert madárpopulációiról. Ritka fajok és a hatalmas tömegekben vonuláskor itt tartózkodó gyakoribb fajok együttesen teszik a szigetet rendkívüli madarász látványossággá. A sziget az év minden szakában tartogat valamit a madarásznak, de télen különösen népszerű a telelő madarak nagy csapatai miatt. Észak-Európából és Észak-Amerikából érkeznek ide madár csapatok, hogy megszerezzék téli táplálékukat. A téli csapatokat tavasszal az Afrika felől visszaér-

Örvös ludak (fent) és hósármány

A fenyérfutók csapatosan figyelhetők meg a tengerparton
Lent: A sziget élővilágát bemutató helyi térkép

kező csapatok és fajok váltják. A terület UNESCO bioszférezervátum, valamint a Ramsari, a Natura 2000, a Birdlife IBA (Important Bird Area) egyezménynek oltalma alá esik.

Írországi tartózkodásom ideje alatt többször is volt alkalmam ellátogatni a Dublini-öbölben található szigetre. Minden alkalommal hatalmas szél és – egy alkalom kivételével – eső fogadott, ami még nagyobb kihívássá tette a mada-

rak becserkészését. Fontos tehát, hogy legyen nálunk esőruha. Tudni kell még a szigetről, hogy fekvése miatt sok ember használja kutya-sétáltatásra. A kutyák pedig bizalmatlanná teszik az itt tartózkodó madarakat. Az is problémát jelent, hogy a tömegesen ide járó ebek és gazdáik letaposják a több száz év alatt kialakult lápos terület növényeit és különleges talaját. Ez ellen próbálnak lépéseket tenni ugyan, de kevés sikerrel. Hétköznapiakon

Az itt megfigyelhető madarak
(a teljesség igénye nélkül)

Örvös lúd, bütykös ásólúd, pehelyréce, kontyos réce, füttyülő réce, tőkés réce, kendermagos réce, kanalas réce, kerceréce, örvös bukó, jeges réce, nagy kárókatona, üstökös kárókatona, jeges bűvár, északi bűvár, lumma, búbos vöcsök, kis vöcsök, szürke gém, kis kócsag, guvat, aranylile, ezüstlile, parti lile, kőforgató, bibic, sarki partfutó, sárszalonna, kis sárszalonna, nagy goda, kis goda, nagy póling, szürke cankó, piroslábú cankó, sarlós partfutó, pajzscankó, csigaforgató, havasi partfutó, tengeri partfutó, apró partfutó, fenyérfutó, hósármány, kenderike, holló, szarka, dolmányos varjú, vetési varjú, cigánycsuk, hantmadár, énekes rigó, vörösbegy, ökörszem, nádi sármány, tengelic, seregély, fekete rigó, barátposzáta, sárgafejű királyka, zsezse, zöldike, csilpcsalpfűzike, partifecske, füstifecske, molnárfecske, angolai barázdabillegető, mezei pacsrta, parti pityer, réti pityer, csüllő, kis sűrly, kenti csér, sarki csér, dolmányos sűrly, ezüstsűrly, dankasűrly, viharasűrly, szula – és számos más faj.

© Lóki Csaba felvételei

ellenben remekül lehet madarászni, semmi nem zavarja a tevékenységet. A madarak ilyenkor kevésbé idegesek, és jóval közelebb merészkednek a parton futkosva, mint egy zsúfolt hétvégén. A cikk felvételei is zömében hétköznap készültek, les és álcázás nélkül.

A réti fülesbagoly élőhelye a szigeten

A nyugodt tengerparton az északi madarak bizalmasan viselkednek az emberekkel, így közvetlen közelről is megfigyelhetők (mint az itt bemutatott fenyérfutók, örvös ludak és aranylilék csapatai)

A madarászatot és a fotózást az apály tetőzése előtt egy órával érdemes elkezdni. Így van idő eljutni a kívánt területre, illetve ilyenkor már látható, hogy mely területekre szorúlnak majd ki a madarak.

A fellelhető fajok zöme partimadár, réce és sirály, de ragadozók

is találhatók a szigeten (köztük például réti fülesbagoly, vándorsólyom, kis sólyom, vörös vércse és karvaly). A terület minden Írországba látogató madarásznak jó szívvel ajánlható megfigyelőhely.

Lóki Csaba

T-ring application gyűrűzőknek

Madár-
gyűrűzés

© Hollósi Zoltán felvétele

A *Tringa*-fajok jellegzetes képviselője, a füstös cankó (*Tringa erythropus*)

ELINDULT A **T-SYSTEMS Magyarország** és az MME közös munkájából született új (**Tringa - T-ring application** elnevezésű), a mai igényeknek és rendszerkörnyezetnek megfelelő online madárgyűrűzési adatbankkezelő alkalmazás. Ezzel az új szoftverrel a gyűrűzők és a rendszeres megfigyelők közvetlenül, online módon kezelhetik a madárgyűrűzési adataikat.

A több mint 5 millió madárgyűrűzési és megkerülési adatot tartalmazó, régi (offline) madárgyűrűzési adatbank 2014. február 20-án migrálásra került az MME szerverére, egy modern postgre alapú rendszerbe és ezzel az új szoftver éles tesztüzeme elkezdődött. Ez várhatóan május végére fejeződik be, és így nyár elejétől már valamennyi gyűrűző és regisztrált megfigyelő igénybe veheti az online felületet.

A **T-systems Magyarország** szoftverfejlesztői egy számukra új területen kezdtek meg a munkát. A madárgyűrűzés módszerének és a Madárgyűrűzési Központ működésének megismerése után tervezték

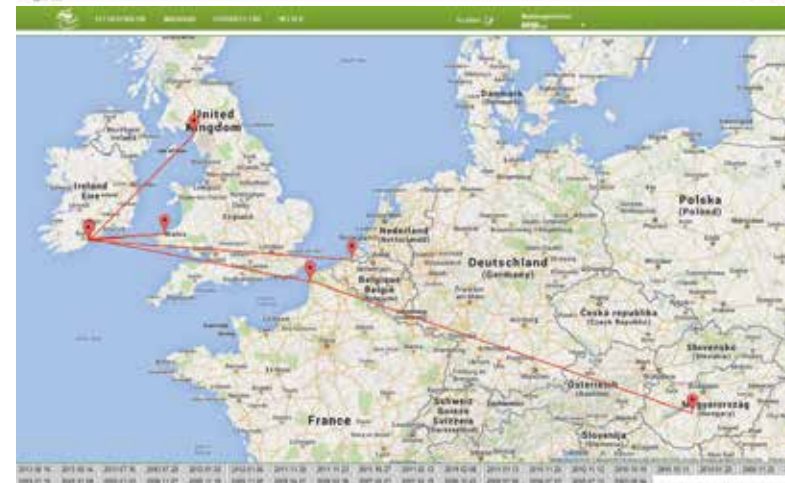
meg és készítették el az új programot. A fogás-megkerülés alapú relációadatbázis a gyűrűszámok alapján azonosított egyedeket az EURING (European Union for Bird Ringing) adatkezelési protokoll alap-

ján kódolja. Az azonosítási információkon (gyűrűszám, egyéb jelölések) mellett a legfontosabb alapadatok a madárfaj, kor, ivar, hely (koordinátákkal), dátum, megkerülés körülményei. Ezekon túl a madár alap biometria adatai kerülnek rögzítésre (pl. szárnyhossz, testtömeg stb.).

A szoftver a *spring* keretrendszeren alapszik, *java* nyelven íródott és *szerver-kliens* architektúrájú. A térképes megjelenítéshez a *google maps*, a riportgeneráláshoz a *jasper reports* technológiája lett felhasználva.

A *Tringa* adatbankba bejelentkezett gyűrűzőknek lehetősége van rögzíteni az új gyűrűzési és megkerülési adataikat, visszanezhetik és szükség esetén módosításra kijelölhetik a korábbi fogási adataikat. Vizuális szempontból segítség, hogy az adatokhoz tartozó helyszíneket térképen lehet megjeleníteni.

Az alkalmazásba nem csak a Központ munkatársai és a madárgyűrűzők regisztrálhatnak, hanem olyan terepi (nem gyűrűző) madarászok is, akik rendszeresen figyelnek meg színes jelölésű madarokat. A rendszerbe belépve minden felhasználó láthatja az általa gyűrűzött, visszafogott vagy megfigyelt madarait, és az ezekhez tartozó összes további megkerülést. A gyűrűzők láthatják és kezelhetik a gyűrűleltárjukat, azaz a számukra kiadott és felhasználásra váró gyűrűk listáját.

A Madárgyűrűzési Központ felhasználói (admin) kezelik a *Tringa* adminisztrációs felületét, valamennyi jogosultsági körrel rendelkeznek, többek között kezelik a felhasználók adatait, a rendszerben fellelhető összes madárgyűrűzési és megkerülési adatot elérlik, szükség esetén módosíthatják azokat, importálják a hagyományos módon beérkező adatokat, a központi gyűrűleltárt kezelik, vagy pl. az EURING riport generálják. Az alkalmazás elkészítésével és megnyitásával egy óriási teher hullik le a Központtól, mert az adatkezelési munka nagy része szétoszlik a felhasználók között.

A hazai madárgyűrűzés kezdeti évtizedeinek archívuma megsemmisült, az első fennmaradt, ma is őrzött "papíralapú" adatbázis, az 1950-es években használt madárgyűrűzési

törzskönyv. A megkerüléseket az 1960-as 70-es években egy vonalas kötött füzetbe vezették, később pedig írógéppel kitöltött, előre nyomtatott ún. megkerülési kártyákon archiválták a megkerüléseket. Ezeket már madárfaj és gyűrűszám szerint sorba lehetett rendezni.

Az első számítógépes programot („Proring”) és hozzá a hazai kódrendszert (HURING) 1987-ben dolgozták ki (Szép Tibor, Búki József), amely Közép-, Kelet-Európában akkor egyedülálló volt. Ez egy IBM XT számítógépen írt *dbase* program és adatbázis volt, amelybe rögzítésre kerültek a megkerülések, valamint a hozzájuk tartozó gyűrűzési adatok. A mentéseket hajlékonylemezek (floppy disk) tárolták. Az 1990-es évek közepétől kezdték fejleszteni (Varga Lajos, Simon László) az idei év elejéig működött „Ringing office” elnevezésű számítógépes alkalmazást, ami már Windows operációs rendszer-

© Jamie Green

Egy 2003-ban, Rétságban fióka-ként gyűrűzött szerencsésirány megfigyelési adatai, az ezekből generált térkép, és egy fotó az adott példányról, amely egy tíz évvel későbbi megfigyelésekor készült (2013. július 30. - Workington)

ben futott, és egy *Paradox* adatbázist kezelte. Ezzel a szoftverrel már valamennyi madárgyűrűzési adat rögzítésre került, visszamenőleg is. Ebben a munkában a Központ alkalmazottai mellett polgári szolgálatos segítők, megbízott külső munkatársak és önkéntes segítők tucatjai vettek részt. A teljes, naprakész adatbank 2005-re készült el. A 2000-es évek elejétől az aktív madárgyűrűzők egyre nagyobb arányban küldték be számítógépes adatbázis formában (elsősorban *excel* táblázatban) az éves adatokat a Központba. 2007-től ez a forma – 500 példány éves gyűrűzés felett – kötelező lett. Az adatok ellenőrzés és adatelőkészítés után kerültek importálásra a központi adatbázisba.

A jelenleg 5,3 millió adatrekordot tartalmazó hazai madárgyűrűzési adatbank, amely a kezdetektől fennmaradt és az 1950-es évektől valamennyi adatot magában foglalja, a jelenlegi éves összesítések alapján előreláthatóan évente 200 ezer gyűrűzési, 30 ezer visszafogási és több ezer megfigyelési és kézrekerülési adattal gyarapszik. Bízunk benne, hogy a felhasználók hamar áttérnek az új rendszer használatára, örömmel böngészik a régi adataikat, majd töltik fel az újabb gyűrűzéseket és megfigyeléseket. Visszajelzéseik alapján fogjuk az új rendszer további fejlesztését megkezdni.

Karcza Zsolt

A Madárgyűrűzési Központ archívumában tárolt megkerülési kártyák

A **T-Systems Magyarország**, mint a hazai ICT piac legnagyobb szereplője büszke arra, hogy részt vehetett a projektben, ezzel segítve a magyarországi madárgyűrűzési adatok modern feldolgozását.

T-Systems

PROGRAMAJÁNLÓ

„Madarak a városban” – az MME 40. évfordulója alkalmából megrendezésre kerülő soron következő nyári programjai

Mesedélután kicsiknek: *Hogyan tanultak meg énekelni a baglyok?* Lovranits Júlia előadásában több természeti nép meséje elevenedik meg interaktív módon kézzelkkel,

mudrákkal, sípval és hangutazónó eszközökkel kísérve. A mese után a gyerekeket kézműves foglalkozással és különféle memória és kártyák, valamint ügyességi játékokkal várjuk.

Korhatár: 3 éves kor felett

Időpont: 2014. július 12. szombat 17:00

Helyszín: Margitsziget, Holdudvar
Belépő: 500 Ft

Makám koncert:

Madarak-fűk-fák zene
Makám, a világszene nemzetközileg elismert hazai követe idén ünnepli fennállásának 30. évfordulóját. Ezen alkalomból egy országos turné keretében ad egy koncertet az MME-vel karöltve és mutatja be eddigi 17 lemezének legjavát és legújabb szerzeményeit. A zenei élményeket megelőzően

mindenkinek lehetősége adódik madárismeretének kipróbálására, különféle fészkek, tollak, tojások és nem utolsósorban madarak megismerésére.

Korhatár: 3-tól 93 éves korig bárki számára ajánlott

Időpont: 2014. július 26. szombat 16:00, kezdés: 20:00

Helyszín: Kobuci Kert
Belépő: 500 Ft

BirdLife – európai és közép-ázsiai partneri találkozó

A BirdLife International tagjainak képviselői rendszeresen találkoznak, hogy megvitassák a szervezetet érintő aktuális kérdéseket. Az idei évben a partnerek vezetői Isztambulban gyűltek össze, hogy három napot tanácskozással töltsenek. A tapasztalatcsere mellett sor került a tavaly elfogadott stratégiára épülő részletes program megvitatására és elfogadására,

valamint a működési szabályokat lefektető dokumentumok megújítására. A szakmai témák mellett munkacsoportok foglalkoztak a pénzügyi krízishelyzetek kezelésével, a közösségi média használatával, továbbá a tagtörzsek módszereivel is. Az összegyűlték a régiót vezető bizottság megüresedett helyére az MME ügyvezető igazgatóját, Halmos Gergőt választották.

MME Közgyűlés, 2014. június 11.

Egyesületünk 2014. május 17-én tartotta éves Küldöttközgyűlését az MKB Bank székházának báltermében. A küldöttek 9.00 órától vehették át szavazati lapjaikat a regisztrációs pultnál. A regisztráció alapján a küldöttek több mint fele megjelent az eseményen, így határozatképes volt a közgyűlés.

A *Vipera life – egy kígyó élete* című film levetítése, valamint az elnöki köszöntő után a napirendi pontok jóváhagyása, és a beszámoló következik. A közgyűlés egy tartózkodás mellett elfogadta az elnökség beszámolóját, továbbá egyhangúan elfogadta a 2013 évi pénzügyi beszámolót és mérleget, a könyvvizsgáló beszámolót, a 2013. évi közhasznúsági jelentést, az Ellenőrző Bizottság beszámolóját, valamint a Fegyelmi Bizottság beszámolóját.

A programot színesítette két együttműködés bemutatása: MKB Bank Jótét Kártya program, és a Madárgyűrzési Központ az MME és a T-Systems által közösen fejlesztett új online adatbázisának prezentálása (amelyről részletes cikk olvasható a Madártávlat ezen lapszámában). Az esemény zárásaként átadásra kerültek a kitüntetések.

KITÜNTETETTEK NÉVSORA:

Chernel István-émlékérem:

Az emlékéremmel az Elnökség az Egyesület azon tagjait tünteti ki, akik kiemelkedő tudományos, gyakorlati vagy társadalmi tevékenységet fejtettek ki, illetve kiváló eredményeket értek el, az Egyesület munkáját és ezen keresztül a madár-és természetvédelem fejlesztését kimagasló módon elősegítették.

Somlai Tibor

*Szelle Ernő
Csapó Miklós
Ványi Róbert
Tatai Sándor*

Keve András-díj:

A díj azoknak adományozható, akik az egyesület alapításától kezdve vagy több mint egy évtizeden keresztül kitűnő tevékenységet folytattak az Egyesület működése és szervezése terén.

Csörgő Tibor

Petényi Salamon János-émlékérem:

Az emlékéremmel a Tudományos Tanács az Egyesület azon tagjait tünteti ki, akik kimagasló tudományos kutató tevékenységet folytatnak, amivel hazai és nemzetközi téren eredményeket értek el.

Török János

Brellos Tamás-díj:

A díj az egyesület azon tagjainak, vagy tagok csoportjainak adományozható, akik kiemelkedő teljesítményt nyújtanak a környezeti tudatosság formálása terén, jelentős szerepet töltek be az ifjúság szemléletformálásában, hozzájárulva ezzel a madár és természetvédelem eredményeinek növeléséhez.

*Farkas Roland
Szentendrey Géza*

Örökös tag:

Az a magyar állampolgár, akinek madártani és természetvédelmi munkássága elismeréseként az Elnökség ezt a címet adományozza.

*Kalocsa Béla
Lipcsey Imre*

Valamennyi kitüntetett tagtársunknak ezúton is gratulálunk!

Már telefonon is támogathatja az MME madárvédelmi munkáját!

A NIOK (Nonprofit Információs és Oktató Központ Alapítvány) pályázatára beadott anyagunk eredményesen vizsgázott és megkaptuk a lehetőséget, hogy a jövőben az Adhat-vonal intézményén keresztül adományokat gyűjthessünk Egyesületünk számára.

Mivel az MME idén lesz 40 éves, a negyvenes melléket választottuk. Tárca száva a 13600-as telefonszámot, majd bepötyögve a 40-es melléket, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületet segítheti. **Egy-egy telefonhívás bruttó 250 Ft adományt jelent.** Jelenleg az **Invitel**, a **T-Home** és **T-Mobile**, a **Telenor** és a **Vodafone** hálózatából érhető el a szolgáltatás. Más szolgáltatók hálózatából (így például a Digi és a UPC területéről) sajnos nem hívható az adományvonalunk. Ha valaki ezen hálózatokból kezdeményez hívást, akkor egy automatikus válaszüzenetet kap, amely egyértelművé teszi, hogy az adott hálózatból nem tud adományozni.

A beérkező adományokat hazánk egyedülállóan gazdag madárvilágának megőrzésére fordítjuk. Az országos és határon átnyúló madárvédelem mellett, kiemelt szerepet kap a lakott területen élő madárközösség is, hogy ne csupán a nagybetűs természetet járva lehessen szemtanúja ennek az élővilágnak, hanem lakóhelyének közvetlen közelében is élvezhesse madaraink sokszínűségét és hangkavalkádját. A program, amely az imént említett célt támogatja, a **Madárbarát Kert** program, amelynek kiemelt célja a madárvédelem a lakosság széleskörű bevonásával.

A pályázati anyagunk megtekinthető a nonprofit.hu oldalon, magáról a programról pedig bővebben a www.adhatvonal.hu oldalon tájékozódhat.

Bizunk benne, hogy egyetért célkitűzésünkkel, és alkalomadtán egy-egy telefonhívással Ön is hozzájárul terveink megvalósításához.

2014 – a 7. nemzetközi fehérgolyva-felmérés éve

Segítsen Ön is a fészekfelmérésben!

Ha az időjárás változatlan marad, nem lesz túl kedvező szezonja kedvelt madarainknak (a szárazság miatt kevesebb táplálékot találnak majd az átlagosnál), de mégis jelentős év elé néznek a golyabarátok. Idén kerül sor ugyanis a 13. magyar és a 7. nemzetközi fehérgolyva-felmérésre.

A hagyományok folytatásán túl azért fontos a felmérések rendszeres végzése, mert ezek jelentik a védelmi munka megalapozását. Az így megszerzett adatok alapján ismerhetjük meg a madarak szokásait és az állományt veszélyeztető tényezőket.

A vizsgált településeken minden golyafészekről és üres fészektartóról külön *fészekadatlapon* gyűjtjük az adatokat. A fészkelőállomány felmérése során a következő adatokat jegyezzük fel:

A fészek földrajzi elhelyezkedése (település, pontos hely megnevezése, koordináták stb.)

A fészek jellemzői (Milyen alapa- és mikor készült? Van-e fészektartó? Milyen vastag a fészek? stb.)

Költési siker (az adott évben kikelt- és kirepült fiókák száma)

Oszlopra épült fészkek esetében az oszlopra, a fészektartóra és a közeli veszélyes villanyoszlopokra vonatkozó adatokat is rögzítjük.

lopokra vonatkozó adatokat is rögzítjük.

Egyesületünk az MME Monitoring Központja által létrehozott és üzemeltetett internetes adatbázisban gyűjti a felmérések eredményeit. A www.golya.mme.hu honlapon elérhető adatbázis 2014. áprilisában 7355 fészekről, 3117 üres fészektartóról és 1136 időközben megsemmisült fészekről 68791 költési adatot, 30247 napi megfigyelést és 33116 fényképét tartalmazott a több száz önkéntes felmérőnek köszönhetően.

Kérjük a Madártávlat olvasóit, csatlakozzanak a golyafelmérés segítők táboraéhoz!

A felmérendő települések előzetes felosztása érdekében kérjük jelentkezzenek a helyi csoportok golyafelmérési koordinátorainál, vagy az országos felmérés szervezőinél.

A felmérés részleteiről és az on-line adatbázis használatáról a www.golya.mme.hu címen is lehet olvasni, de a szervezők is szívesen adnak tájékoztatást.

*Lendvai Csaba
(lendvai.csaba@mme.hu)
Lovászi Péter
(lovaszi.peter@mme.hu)
Nagy Károly
(nagy.karoly@mme.hu)*

Legyen Ön is MME-tag!

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület tagjai madár és természetkedvelő emberek, akik szívesen töltik idejüket a szabadban. Fontos számukra a természet közelsége, védelme és a természeti kincseink megóvása a jövő generációk számára.

Jubileumi akciónk keretében, 2014-ben az újonnan belépők vagy tagságukat megújítók ajándék kítűzöt kapnak. Akik belépnek és hoznak plusz egy új belépőt, azok a kítűző mellé megkapják ajándékba *Odúlakó madaraink védelme* című könyvünket.

Kérjük, hogy a plusz új belépők a tagdíj befizetésekor a csekk vagy az átutalás közleményében tüntessék fel legyenek szívesek, hogy kinek az ajánlására léptek be az egyesületbe (név, cím), mert az ajándék könyvet csak ilyen módon tudjuk hozzá eljuttatni! További információ: www.mme.hu

csipogó

Zsoldos Árpád: Egy csókafióka története...

MÁSODIK RÉSZ

Munkám miatt legközelebb csak egy hét múlva tudtam meglátogatni az elhagyott tanyát, hogy megnézzem, hogy áll a csókák költése. Arra számítottam, hogy nagy lesz a sürgés forgás a kémény környékén, hiszen mostanra mind a hét fióka kikelhetett már és ennyi éhes száj etetése hatalmas munkát ad a szülőknak.

Ám a tanyaudvaron nagy csend fogadott. Vészesen nagy csend. Rosszat sejtve indultam a ház mögé, ahonnan ráláthattam a kéményre. Figyeltem egy darabig, de semmi mozgás, csupán egy sárgarigó flótázása hallatszott a közeli akácok felől. Aztán megláttam az egyik csókaszülőt. A fűben feküdt, nem volt már benne élet. Néhány méterre tőle ott volt a párja is egy ágon felakadva, szintén élettelenül. A földön pedig két kilótt töltényhüvely jelezte, hogy vadászok jártak itt.

Első felindulásomban olyan tehetetlen düh fogott el, hogy bizony nagy szerencséje annak a magát vadásznak nevező gyilkosnak, hogy akkor nem találkozunk!

Aztán eszembe jutottak a fiókák. Gyorsan elővettem a bokrok közé rejtett létrát és siettem fel a padlásra. A legrosszabbra számítva nyitottam ki a kémény oldalán levő vasajtót, és ott pontosan az a látvány fogadott, amire számítottam. A fészekben négy mozdulatlan fióka feküdt hidegen, élettelenül. Tehetetlen düh fortyogott bennem, mint mindig, mikor oktalan és kegyetlen pusztítást látok.

Mikor kicsit lecsillapodtam, benyúltam a fészekbe, hogy kivegyem az elpusztult fiókákat.

Ahogy megérintettem a jéghideg csupasz kis testeket, az az érzésem támadt, mintha az egyik, a legnagyobb, nem lenne olyan hideg! Gyengéden a markomba szorítottam, és a fióka megmozdult! Kicsit megemelte a fejét és

csőrét megpróbálta eleségkérésre tántani! Nagyon legyengülve ugyan, de kétségtelenül életben volt!

Gyorsan az ingembe süllyesztettem, nehogy még jobban lehűljön, majd a többi fiókát vettem szemügyre. Ezek kisebbek voltak és már nem volt bennük élet...

A megmentett fiókát rongyokba bugyolálva az autóba tettem, mert ilyenkor első és legfontosabb teendő a kismadár felmelegítése. Azután gyorsan valami eledel után néztem pártfogoltam számára a tanya melletti gyepen. Május eleje volt, így sáskát még nemigen találtam, ezért néhány mezei tücsköt próbáltam levadászni, kevés sikerrel. Némli talajtorna, és merész vetődés árán végül sikerült begyűjtenem néhány nyamvadt tücsköt és zsákmánnyal igyekeztem vissza az autóhoz, ahonnan a vad tücsökkergetés közben meglehetősen eltávolodtam. A rongycsomót úgy találtam az ülésen, ahogy hagytam. Miközben óvatosan kezdtem kicsomagolni belőle a fiókát, lelkileg kezdtem felkészülni arra a nagyon is valószínű lehetőségre, hogy már nem találok életben. De a fióka életben volt. Sőt, határozottan jobban nézett ki, mint mikor becsomagoltam! Szemét, mely még csak éppen nyiladozott, rám meresztette, csőrét kitévő és halkán, de határozottan azt mondta, „csokk”.

– Szervusz Csokk!- mondtam a kismadárnak és ezzel meg is volt a névadó ünnepség.

– Éhes vagy?

– Csokk! – mondta megint a madárka, ami gondolom azt jelentette, „hülye kérdés!”, mert csőrét, most már követelősen, ismét nagyra tátotta.

Előbb azonban egy kis langyos vizet csurgattam kitévő csőrébe óvatosan, nehogy félrenyeljen. Azután az egyik tücsköt érintettem a csőre hegyéhez, mire megint nagyra tátotta azt, én pedig jó mélyen a nyelve mögé nyomtam a tücsköt. Egy nyelés, a tücsök eltűnt!

– Még, még! – tátogott a fióka és egymás után négyet elnyelt, de az ötödiket már kirázta a csőréből. Nem fért több a begyébe.

Elég sok madárfiókát neveltem fel életemben, így tudtam mi következik ezután. A fióka forgolódni kezdett a rongyfészekben, majd fenekét felemelve, némi erőlködés árán egy kis csomag jelent meg abban a bizonyos nyílásban, amit a madarak esetében kloáknak nevezünk. Én pedig, egy erős fűszálból rögtönzött csipesszel leemeltem onnan a hártába csomagolt ürüléket. Örültem nagyon a takaros kis csomagnak! No nem azért mintha további terveim lettek volna vele, hanem azért, mert az ürülék általa azt jelezte, hogy a kis csóka teljesen egészséges!....

Nyári dögicse

Tavasszal és nyáron bódító illatú növények sokasága vesz körül bennünket. Lépj le az aszfalról egy virágos mezőre vagy egy virágokkal teli kertbe. Keress olyan színű virágot, amilyen a ruhád. Hajolj le hozzá és nézd meg egészen közelről. Keresd meg a porzókat és a bibét, vizsgáld meg a szirmokat, és szimatold meg a virágot. A virágos növények megporzását a szél, a víz vagy az állatok végzik: denevérek, madarak, rovarok és csigák.

Denevérek és madarak? Még sosem láttam denevért virágon ülni!

Nem is látható, hiszen nektárevő denevérek és madarak a melegebb éghajlaton élnek, nem nálunk.

A virágok az állatokat feltűnő színekkel, édes illattal és finom nektárral csalogatják. Egyes virágokon színes minták - pöttyök, csíkok -, mutatják a nektárhoz vezető utat.

Az orchideák között gyakori, hogy a virágok olyan illatot árasztanak, ami bizonyos nőstény rovarokon érződik párzáskor. Másoknál a virág színeződése, rajzolata egy nőstény rovarhoz hasonlít, így hívogatva a hímeiket.

Amíg az állatka a nektárból csemegéz, virágpórtapad rá, a következő virágon pedig valamennyi virágpórt a termőre kerül. A virág megtermékenyül, a szirmlevelek lehullanak, és a virágból termés képződik. Ezek a gyümölcsök, bogyók, magvak nemcsak az embereknek, hanem a madaraknak is táplálékul szolgálnak a tél során.

Gondolj bele, ha nem lennének méhek, poszméhek, darazsak, lepkék, hangyák és más rovarok, mi poroznánk be a gyümölcsfáinkat és a sok-sok virágot?

A haszonnövényeink - mint például a repce, a napraforgó, a gyümölcsfák - és a vadon élő növények nagy részét a rovarok porozzák be. Kínában, Szecsuan tartomány déli részén, évek óta egyáltalán nincsenek méhek, sem virágos növények! Az itteni alma- és körtefákat tavasszal emberek porozzák be. Milyen hatalmas munka ez!

Nektár szavunk a latin *nectar* szóból ered, jelentése nedű, fenséges ital. A görög mitológiában az istenek itala a nektár volt. A költők verseikben a bor helyett gyakran nektárt írnak. Példa erre a magyar Himnusz egy ismert sora *"Tokaj szőlővesszein nektárt csepegtettél"*. Ez a vizes, cukros folyadék tápanyagokat, vitaminokat és sok más, a nektárevő állatok számára fontos anyagokat tartalmazhat.

Nyári számunk kedvence

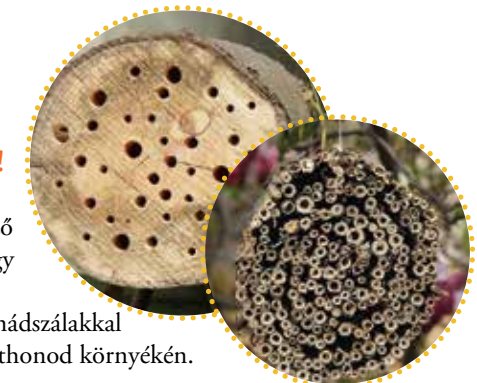
Az év rovара a földi pöször - más néven a földi poszméh.

1-2,5 cm hosszú, gömbölyded, szőrös rovar. Fekete bundáján két sárga szalag van, „feneké” fehér színű. Virágról virágra, zúgó hang kíséretében szállva gyűjti a nektárt és a virágpórt. Saját fészket nem készít; leggyakrabban elhagyott egér- és vakond-járatokat foglal el, de madárfészkekben, falrepedésekben és kórákásokban is tanyázhat. Otthonát száraz fűvel, lombbal, mohával béleli. Csípni tud, de nem szokott; nagyon békétűrő.

Szeretnéd jobban megfigyelni a poszméheket?

Készíts nekik darázsgarazst!

Felnőtt segítségével fúrj különböző méretű lyukakat egy fatönkbe vagy egy nagyobb fadarabba és rakd ki a teraszra, kertbe! Összekötözött nádszálakkal is segítheted megtelepedésüket otthonod környékén.

CSÖRMÍVES

Lepkecsalogató nektár

Nincs sikeresebb lepkecsalogató egy illatos virágnál, azonban mással is kedveskedhetsz a lepkéknek: szerezz egy színes műanyag befőttesüveg tetőt, rakj bele egy másféle színű, lehetőleg sárga vagy piros, – mosogatóhoz használt, nagy lyukú – műanyag dörzsi szivacsot és arra töltsd a folyadékot.

A nektár elkészítése: 1/3 rész mézhez keverj 2/3 rész vizet. E helyett persze használhatsz valamilyen édes üdítőt, például narancslevet is, de akár narancs gerezdet is kínálhatsz a lepkéknek. Nagy melegben hamar erjedésnek indulnak az izletes csemegék, ezért nem árt, ha naponta cseréled a tápot. Az édes illatok és ízek a lepkék mellett a darazsakat is becsalogathatják, ezért csak akkor essz, ha ez nem zavar.

A 2014. ÉV ÉLŐLÉNYEI

magyar

teknős

nőszirm

bucó

földi

tűzok

mezei

poszméh

keleti

szibériai

mezei

mocsári

sүн

szegfűgomba

juhar

A 2014. év élőlényeinek nevét összekevertük. Párosítsd össze a neveket, és küldd be postán az MME címére (Budapest, 1121 Költő u. 21.), vagy e-mailen a csipogo@mme.hu címre. Kösd össze a neveket a rajzokkal is!

Előző számunk helyes megfejtése:

A kisebb madár a jégmadár, aki leshelyről, a mederből kiálló karóról vagy száraz ágról (ez esetben egy mozdulatlanul álló madárról) figyeli a vizet. A nagyobb, a jégmadár merészségén felháborodott madár a szürkegém, aki mozdulatlanul áll a térdéig, hasáig érő vízben, hogy aztán csőrét szigonyként használva villámgyorsan csapjon le egy arra úszó állatra.

A szerencsés nyertesek:

Mészáros Ferenc, Dunakeszi
Bank-Bareith Hanna, Aparhant
Ács Imre, Budapest
Gratulálunk!

Nyereményük egy MME poló!

A vakáció beköszöntével az MME munkatársai országszerte 11 megyében, csaknem 100 helyszínen felkeresik a fehér gólyák fészkeit, hogy vonuláskutatási céllal meggyűrűzzék a fiókákat.

További részletek, helyszínek, időpontok:
www.mme.hu

Cseh Madártani Egyesület

ČSO – Česká společnost ornitologická

Alapítás éve: 1926

Taglétszám: 2200 tag

Folyóirat: Ptačí svět (A Madarak Világa, ismeretterjesztő, színes, évente 4x)

Sylvia (tudományos, évente 1x, csehül, szlovákul vagy angolul)

Honlap: www.birdlife.cz

www.rorysi.cz (sarlósfecskék)

Postacím:

és egyéb, az emberhez kötődő állatok védelme) www.birds.cz (cseh fauna-adatbázis)

Na Bělidle 34, Prague-

Smíchov, CZ-15000, Czechia

Telefon: +420 274 866 700,

+420 777 330 355

email: cso@birdlife.cz

BirdLife

ACSEH MADÁRTANI EGYESÜLET (ČSO) 1926-ban alakult, így Csehország egyik legrégebbi civil szervezete. Hosszú változáson ment át, amíg egy korlátozott taglétszámú, szigorúan tudományos szervezetből naprakész civil szervezetté vált, amely a jelenlegi madártan mindhárom ágával foglalkozik: a tudományos, a védelemmel és a népszerűsítéssel. A ČSO Európa fontos madártani tudományos szervezetei közé tartozik, az Európa Fészkelő Madarainak Atlasza második kiadása szerkesztőségének és az Európai Madárszámlálási Tanács (EBCC) Pán-európai Gyakori Madarak Monitoring Program (PECBMS) koordináló részlegének házigazdája. Az itt dolgozó ČSO alkalmazottak 2001 óta készítik európai trendeket a gyakori madarak állapotáról. Ez az évek folyamán elválaszthatatlan része lett az európai madarakról szerzett tudásnak, és egyben jelzi a környezet állapotát is. Csehországban különböző hosszú távú felmérések, önkéntesek által végzett tudományos munka és alkalmazott

védelmi kutatások képezik az ČSO tudományos tevékenységének alapjait.

A védelmi tevékenység terén a kisebb projektek mellett számos hosszú távú program folyik a fontos madárelőhelyek (IBA) megőrzéséért, a városban élő madarak és egyéb állatok védelméért, valamint az EU közös agrárpolitikájának megváltoztatása érdekében. Ez utóbbinak az a célja, hogy az elméletet a gyakorlatba ültessük át, majd az elért eredményeket teszteljük azért, hogy megakadályozzuk a szántóföldön élő madarak létszámcsökkenését, valamint olyan pozitív változást hozunk létre, ami a madaraknak és a gazdálkodók-

nak is jó. Az egyesület ennek a változtatásnak a lehetőségét mutatja be a Josefov-rétek (Josefovské louky) vizes területen, ami az ČSO első természetvédelmi területe. A tagság és a széles közönség hatékony támogatásával az egyesület kijavítja a régi öntözőcsatornákat, zsilipeket, hogy a terület mesterségesen elárasztható legyen, és megfelelő élőhelyet biztosítson a vízimadaraknak, a vízmentes időszakokban pedig lehetővé teszi a rétek hagyományos kezelését.

A ČSO népszerűsítő tevékenységének néhány kedvelt programja például az *Év madara*, az országos méretben szervezett tavaszi kirándulás, a *Hajnali Madárkórus Nap*, összel az *Európai Madármegfigyelő Napok*, a gyerekek számára pedig *Tavaszi madárles* program. Mióta a ČSO 2010-ben elindította a fauna-adatbázis építését, azóta folyamatosan hív és vár minden érdeklődőt a madármegfigyelésekre. A ČSO szeretettel üdvözlő tagjai között minden – akár belföldi akár külföldi – madár- és természetszeretőt!

1) **Hajnali Madárkórus Nap. Május elején szervezett kirándulásaink országsszerte népszerűek**

2) **ČSO elnöke, Jiri Flousek televíziós riportot ad a Josefov-rét madárvédelmi területen**

3) **Hajnali Madárkórus Nap**

4) **Sajtótájékoztató a parlamentben**
A vadászok és a gazdálkodók a ČSO vezetésével tájékoztatják a parlamentet és a lakosságot az új, zöld, közös agrárpolitikával (CAP) kapcsolatos véleményükről

A média szívesen ad tájékoztatást az egyesület tevékenységéről. Itt a ČSO tagjai azt a területet jelölik ki, ahol a vízimadarak számára egy új táplálkozó-tó készül majd

5) **Nevelés**
A gyerekek nagyon szeretik a rejtvényeket és játékokat

6) **A terepi munka dokumentálása**

7) **Felújított öntözőrendszer.** A felújított néhány kilométer öntözőcsatorna és zsilip, hogy a Josefov-rét madárvédelmi területen szabályozni lehessen a vízszintet.

24

Cseh Madárvédelmi Egyesület a világhálón: www.birdlife.cz

A pajzsoscankó Magyarországon

Fauna-história

Nászruháshím pajzsoscankó

APAJZSOSCANKÓ (*Philomachus pugnax*) a lilealakúak rendjébe tartozik, azon belül a szalonkafélék családjába, illetve a szalonkák alcsaládjába. Ebbe az alcsaládba tartoznak továbbá az erdei szalonkák, a sárszalonnkák, a pólingok, a godák, a cankok, a partfutók és a kőfogatók fajai is. Az alcsaládba összesen 86 fajt sorolnak, amelyek döntő többsége az északi félteke lakója, de még inkább a tundrák fészkelő madarai (a sárszalonnkák néhány faja a déli féltekén is él). A szalonkák alcsaládjába tartozó, északi féltekén élő fajok kivétel nélkül vonulók, illetve legtöbbjük hosszú távú vonuló.

A szalonkák alcsaládján belül a pajzsoscankó külön nemzetséget alkot, amelybe egyedüli fajként tartozik. Eurázsia északi részeinek fészkelő madara, amelynek ereje Szibérián át az Ohotszki-tengerig terjed. Földrésziünkön Norvégiától a balti államokon keresztül egészen Oroszorszáig terjed fészkelőterülete. Kisebb állományai Franciaor-

szágban, az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Dániában, Németországban, Lengyelországban, Fehéroroszországban és Ukrajnában költenek. A felsorolt államok területén többnyire csak kis számban fészkel, 200 párnál nagyobb állománya csak Norvégiában,

fészkelők, mint amelyenek időnként nálunk is megtelepszenek.

A pajzsoscankó vonuló madár, amelynek kisebb-nagyobb csapatai egészen Afrika déli részéig eljutnak, az állomány zöme azonban Nyugat-Afrikában a Szenegál torkolatvidékén, a Niger folyó kiöntésein és a Csád-tó környékén telel. Érdekes, hogy a tojók délebbre vonulnak, mint a hímek. Utóbbiak nagy számban telelnek a mediterrán régióban, miközben Afrikában a tojók száma akár a hímek tízszeresét is elérheti. Nálunk az első példányok a fagyok elmúltával megjelennek, legtöbbször már február végén. Márciustól számuk folyamatosan növekszik, április-májusban már tömegesen lepik el nedves réjtjeinket. Utután már csak szórványosan találkozhatunk kisebb átnyaraló csapatokkal, majd júliusban már ismét megjelennek a dél felé tartó hímek első csapatai is. Augusztustól újra tömegessé válik, szeptember végére a nagy többség továbbvonul, de még novemberben is megfigyelhetjük kisebb csoportjait. Gyűrűzött

Táplálékot kereső pajzsoscankók csapata

Svédországban, Finnországban, Fehéroroszországban és Oroszországban költ.

Egyes források szerint Horvátországban is fészkel néhány pár, de vélhetően ezek éppen olyan alkalmi

25

Csatlakozzon az MME-hez a facebookon is!

© Kovács Gábor felvételei

madarak visszakerülési alapján tudjuk, hogy hazánkon a Skandináviában fészkelők vonulnak át nagy számban, miközben egy nálunk jelölt madár a költőterületén, Észak-Szibériában került meg.

Kipusztulás

A pajszoscankó a 20. század elején még rendszeres fészkelő madara volt a nagy pusztáinkon kialakuló vizes réteknek. Legismertebb fészkelőhelye a Kiskunságban található Úrböpuszta volt, de a Hortobágyon

is minden bizonnyal rendszeres megtelepedett még ebben az időben. A Dunántúlon biztos fészkelését csak a csákvári rétről ismerjük, de ezek a költések már a 20. század utolsó harmadából származnak, abból az időből, amikor ez a faj már csak alkalmilag telepedett meg nálunk.

Vonulási időben nagy csapatokban vonulnak át a pajszoscankók a Kárpát-medence területén
Lent: Egy fészkelési próbálkozás a Csákvári-réten

Mi okozhatta a kipusztulását?

Mind az űrbői, mind a hortobágyi egykori fészkelőhelyei ma már nemzeti parki területek, azonban a faj kipusztulása a védetté nyilvánítások előtt bekövetkezett. A pajszoscankó a mocsárrétek, nedves kaszálók, vizes zombékos területek fészkelő madara. A Kiskunságban – legjelentősebb fészkelőhelyén – ilyen területek még ma is nagy kiterjedésben találhatóak, de kétségkívül ezek lényegesen beszűkültek ahhoz az időszakhoz képest, amikor a pajszoscankó még fészkelte ezeken a területeken. Bár nincsenek pontos információink a kipusztulás okáról, de azt nyugodtan kijelenthetjük, hogy a fészkelőterületén végrehajtott vízrendezési munkálatok következtében élőhelye nagy-mértékben csökkent. Fontos azonban azt is hangsúlyozni, hogy a nálunk fészkelők a Kárpát-medencében élő elszigetelt populációból származtak.

© Viszló Levente felvételei

Ez a populáció minden bizonnyal nem állt szaporodási kapcsolatban az északabbi fészkelő állományokkal, annak ellenére, hogy mind a mai napig a pajszoscankó ősszel és tavasszal is tömegesen vonul át Magyarországon. Minden bizonnyal hozzájárult azonban kipusztulásához a mértéktelen tojásgyűjtés is. A húsvét környéki – és azután is folyamatosan végzett – étkezési célú tojásgyűjtés a pajszoscankó által lakott területeken elég elterjedt volt. Talán még ennél is nagyobb veszélyt jelentett azonban a tojásgyűjtemények számára történő fosztogatás. A 19. század első felében általánosan elterjedt volt a tojásgyűjtemények létesítése. A Kiskunságba más fajok miatt is előszeretettel látogató profi gyűjtők minden bizonnyal komoly pusztítást végeztek a pajszoscankó-állományban, amely valószínűleg akkor sem lehetett nagyon erős. hazai tojásgyűjtemények döntő többsége a második világháború alatt (pl. Madártani Intézet), másik részé az 1956-os forradalom idején (Magyar Természettudományi Múzeum) megsemmisült. A háború után keletkezett gyűjteményekbe már egyetlen hazai gyűjtésű fészkelj sem került. Fennmaradt azonban Máté László tojásgyűjteményében két fészkelj is, amelyeket 1940-ben egyazon napon gyűjtött Úrbön. Povázsay László gyűjteményében is található két fészkelj, amelyeket maga gyűjtött 1944-ben Bócsán,

szintén egy napon. Ezek az adatok azt támasztják alá, hogy a 19. század közepén még rendszeres fészkelő faj lehetett. Bár a pajszoscankó fészke a magas fűben nehezen felérhető, mindkét gyűjtő különösen jó fészekkereső képességekkel rendelkezett, de az a tény, hogy egy-egy napon két fészkelajt is találtak, azt támasztja alá, hogy bizonyosan több párnak kellett a területen egy időben költenie.

Az utóbbi 50-60 évben csak néhány esetben sikerült költését hitelt érdemlően bizonyítani. Szabó László Vilmos, a nedves rétek madárvilágának valaha élt egyik legjobb ismerője – kiváló terepornitológus – 1970. május 31-én a Csákvári-réten találta fészket, ahol ekkor három pár költött. Később, amikor már a Hortobágyi Nemzeti Park déli pusztáinak felügyelője volt, ott is ráakadt

legjobb szakértői közé tartozott, a Hortobágyon különösen sokat foglalkozott a pettyes és a törpe vízcibékkal.

A pajszoscankó – hasonlóan szinte valamennyi vele egy családba tartozó madárfajhoz – a talajszinten fészkel, a vizes rétek sűrű növényzete között, általában egy fűcsomóban, kisebb fűzombékban, amelyik kicsit kiemelkedik a környezetéből. A fészkek egy talajban kapart mélyedés, amelyet a tojó készít, és a kotlás és a fiókák vezetgetése is kizárólag az ő feladata. A hímek a nászidőszakban gyakran nagy számban gyűlnek össze egy-egy alkalmas helyen, ahol egymással viaskodnak és fitogtatják erejüket. Általában a sötétebb, elsősorban a fekete paj-

egy pajszoscankó-fészkekre. A Csákvári-réten napra pontosan 17 évvel később szinte ugyanott Viszló Levente is talált egy tojásos fészket.

Szabó László Vilmos – akivel sokszor jártam a hortobágyi pusztákat és kékvércsés erdőket – a pajszoscankót néma cankónak nevezte. A valódi cankók (*Tringa*-fajok) – azaz a piros lábú, a tavi, a füstös, a szürke, az erdei és a réti cankók – felszálláskor szinte mindig adnak hangot, nagyon gyakran reptükben is. A pajszoscankó hangját csak egészen ritkán lehet hallani, innen származik talán elnevezése. Laci bácsi a pajszoscankók mellett elsősorban a vízcibék nemzetközileg is elismert,

zsú, gallérú és fekete fejű hímeknek van a legnagyobb esélyük a párzásra, mivel ezek a legaktívabbak. A párzási időszak után a hímek önálló életet élnek. Érdekes, hogy a hímek két csoportba sorolhatók. Az elsőbe azok tartoznak, amelyek territóriumot tartanak, azaz egy adott helyen tartózkodnak, és ott viaskodnak a tojókért. A második csoportba a territóriumtartóknál kisebb testű „kóborlók” sorolhatók, amelyek szintén felkeresik a nászhelyeket, a párzásban is részt vehetnek, de utána gyorsan továbbállnak. A tojók lényegesen kisebb testűek a hímeknél és sosem öltönek színes tollruhát, szemben a hímekkel, amelyek paj-

A hím pajszoscankók tollazata nászidőszakban igen változatos színű, szinte nem is találni két teljesen azonos mintázatú példányt

zsa, melltollaik fehér, fekete és vörös színekben, valamint a három szín kombinációjában pompáznak.

Nyugalmi időben azonban a tojókkal azonos színezetűek, ekkor csak nagyobb testméretük alapján különböztethetők meg azoktól.

A pajszoscankó világállományát 2 millió „pár” körülire becsülik.

Európában maximum fél millió pár költ, ezek nagyobb része Oroszországban él.

Földrészünkön 10 000 párnál nagyobb állományai csak Norvégiában, Svéd-

országban és Finnországban találhatók. Az utóbbi két évtizedben szinte egész európai fészkelőterületén kismértékben csökkent állománya, ennek ellenére nem tartozik a veszélyeztetett fajok közé. A Nemzetközi Természetvédelmi Unió sem az európai, sem a világállományát nem sorolja a veszélyeztetett fajok kategóriájába.

Miközben a pajszoscankó napjainkban tömegesen vonul át a Kárpát-medencén, nem maradnak vissza költésre sem egyes párok, sem kisebb állományok. Ez a tény intő jel számunkra a különböző fajok védelmi stratégiájának kialakításakor, illetve azok magvalósítása során. Miközben napjainkban szinte valamennyi pajszoscankó számára szóba jöhet a fészkelőhely természetvédelmi oltalom alatt áll, és/vagy *Natura 2000-es* terület, mégsem költ már ez a faj nálunk. Ennek az oka, hogy a tőlünk északabbra fészkelők nagyon erősen ragaszkodnak születési helyükhöz, és oda mindig visszatérnek. A közép-európai állomány viszont, mivel gyakorlatilag felmorzsolódott, egy ennyire helyhű faj esetében úgy tűnik, nem tud újra kialakulni. Különösen figyelmeztető jel ez számunkra, hiszen hasonló jelenséget figyelhattunk meg a széki lilénél is, amelynek Kárpát-medencei állománya gyakorlatilag eltűnt, miközben a tengerpartokon nem számít ritka madárnak. A lilék számára oly fontos vakszikes foltok – a legelő juhállomány országos léptékű drasztikus csökkenése miatt – szinte teljesen eltűntek. Hasonló élőhelyen költött a kis csér is, amelyik ma az alföldi szikeseken szintén sehol nem található meg.

Haraszthy László

„Otthonteremtés és szociális lakások” kialakítása hazatérő fecskéink számára

Madár-
védelem

© Lóki Csaba

TAVALY NOVEMBERBEN csatlakoztunk a Nonprofit Információs és Oktató Központ Alapítvány (továbbiakban: NIOK) kezdeményezéséhez és sikerrel kezdtük meg az adománygyűjtési programot, amelynek eredményeként több helyen gyakorlati madárvédelmi tevékenység valósult meg.

A NIOK a Facebook-társadalom adományozási szokásait kutatva a közösségi adományozás ötletével kereste meg többek között az MME-t is, amelyhez örömmel csatlakoztunk, bízva az újabb adományozási forma térnyerésében. A statisztikák és az előzetes, NIOK által szervezett kutatás szerint a válaszadók 36%-a tartja fontosnak a környezet-, természet- és állatvédelem ügyét.

A civil szervezetek összefogásaként indult az adjukössze.hu, „Ahol egy kis segítség nagyra nőhet”. A NIOK programjának fő célja,

Füsti fecske
– fészekanyag-
gyűjtés közben
Lent:
Partifecske-pár

hogyan közös erővel ezt az újszerű, közösségi alapokon nyugvó adományozási módot minél többekkel megismertessük és népszerűvé tegyük. Ez az oldal adott, illetve ad helyet a kezdeményezés képeivel tarkított bemutatására. A NIOK az első csatlakozókat figyelemfelkeltő kisfilmek készítésével is támogatta, és egy ötletes nyitóképpel, illetve további kommunikációs eszközökkel.

© Szép Tibor

Indulásként egy kisebb ráfordításból megvalósítható, mégis nagy jelentőséggel bíró élőhely-rekonstrukciós programot hirdettünk. A kezdeményezésünkkel a drasztikusan csökkenő fecskeállomány védelmére szeretnénk volna felhívni a figyelmet.

A fecskéket még a városi emberek is jól ismerik, hiszen többnyire a közeli utcákban élnek. Éppen ezért a hiányuk egyre feltűnőbb. Mind kevesebb madár cikázik nyaranta az égen vagy a pocsolnyak felett! A villanyvezeték tömött sorokban „ücsörgő” fecskék látványa is egyre ritkább, vagy a sorok lettek szellősebbek. A szűnyogok pedig ezt kihasználva egyre több kellemetlenséget okoznak, és esősebb években a vegyi szűnyogirtás egyre jobban elterjed, noha ennek jelentős természet- és környezetvédelmi ártalmai vannak.

A lakosság nagy része a saját lehetőségeihez mérten tevékenyen hozzá

Partfal rendbe-
tételére kézi erővel
Bényén
Középen: Partfal
kialakítása munka-
géppel Tápió-
győren

© Szabó Tünde felvételei

tud járulni a fecskék védelméhez műfészkek és fecskepelenkák kihehelyezésével, sárgyűjtőhelyek kialakításával és a már meglévő fészkek megóvásával. Azonban a három nálunk élő fecskefaj (füsti fecske, molnárfecske, partifecske) között van egy, a partifecske, amelynek védelme eltérő fészkelési szokásai miatt szakmai hozzáértést és koordinációt követel. A partifecskek (és szomszédai, a gyurgyalagok) költőfalainak felújítására, szerszámok és eszközök beszerzésére, munkagép bérlésére gyűjtöttünk, aminek célja egy Tápió-vidéki partfal rendbehozatala, és közvetett módon a vegyi szűnyogirtás szükségességének visszaszorítása.

Az „Otthonteremtés szárnyas hontalanoknak” kezdeményezésre tervezett **250 000 forintot 74 nap**

200 000 forint érkezett a programvezetőnkhez. Az összegből a következőket fedeztük:

- megközelítőleg 12 gépi munkaóra (markológép)
  - néhány további eszköz beszerzésére (ásólapat, kovácsolt ásó, kovácsolt kapa, metszőolló, védőkesztyű, sittes-zsák)
  - kézi munkagépek üzemeltetéséhez szükséges üzemanyag és eszközszállítás (láncfűrész, bozótvágó)
  - védőital a munkában segédkező részére
  - egyéb járulékos és a szervezésből, terepfelmérésből adódó költségek
- A kapott pénzekből az eredeti terveinkben szereplő négy, átlagosan 2 méter magas és összességében 380 méter hosszú függőleges fal (Bénye, Kóka, Sülysáp, Tápió-

© Szép Tibor

alatt **54 támogató átlagosan 4644 forintot hozzájárulásával összesen 18 munkaóra alatt** tudtuk gyűjteni.

A befolyt 250 000 forintból a gyakorlati munkákra, a NIOK és az MME járulékos költségeit levonva

győre) felújítása helyett öt településen **410 méter hosszú partszakasz készült el 64 fő önkéntes segítségével 18 munkaóra alatt**, mivel nem mindegyik terület megmunkálása igényelt munkagépet. A felújított

Információs tábla
gyurgyalag és
partifecske élő-
helyéről és védel-
mükről

© Baráté Levente

falak mellett közel **500 négyzetméternyi terület lett megtisztítva** a madarak berepülését akadályozó, illetve a partfalat árnyékoló növényektől, bokroktól és fáktól.

A program végére a helyi csoport lelkesedésének, dolgozó tagjainak, az önkénteseknek és az adományozóknak köszönhetően a Tápió-vidéken még további két településen, így mindent összevetve hét helyszínen (Bénye, Sülysáp, Tápiógyörgye, Kóka, Tápióbecske, Nagykáta, Üri)

460 méter hosszú átlagosan 2 méter magas partfalszakasz rekonstrukciójára került sor.

Ezúton is köszönjük minden kedves adományozónak, a történetet megosztóknak és az önkénteseknek a segítségét.

Skrionya Barbara

A munkálatokról készült összeállítás a Duna TV jóvoltából, ami az alábbi linken megtekinthető. A vonatkozó rész a 13. perctől indul: www.media.klikk.hu/media-lejatszolo/?videoId=133568

adjukössze
Ahol egy kis segítség nagyra nőhet

Tapasztalatok a gyurgyalag védelmének évében (2013-ban) Fejér megyében

Madár-
védelem

© Lóki Csaba felvétele

Gyurgyalag-pár
Lent: A madár-
védelmi munká-
ban a természet-
barát diákok is
segédkeztek

EURÓPA LEGSZÍNPOMPÁ-SABB MADARA Magyarországon 1982 óta fokozottan védett madárfaj. Az évtizedekkel korábbi nagy telepei, ahol akár százas nagyságrendben fészkeltek a párok, napjainkra már szétszóródtak. A különböző élőhelyeken található költőhelyeiken

változó sikerrel próbálnak alkalmazkodni a megváltozott élet-körülményekhez. Melyek ezek a körülmények, milyen veszélyeztető tényezőkkel kell számolnunk, és hol segíthetünk féltett madarainkon – ezekre a kérdésekre kerestük a választ az elmúlt esztendőben, a gyurgyalag védelmének évében.

© Gillián Lilla felvétele

A gyurgyalag azért is fontos tagja madárfaunánknak, mert méretes járataikban sok más faj is otthonra lel. A társbérlok közül különösen fontos számunkra a megritkult búbosbanka, a fokozottan védett kuvik és a szalakóta. A szalakóta esetében 2013 különleges eseményt hozott. A Mezőföldről 20 éves távlatban eltűnt madarat odúkkal próbáljuk visszatelepíteni (eddig sikertelenül), de ebben az évben egy löszfalban, gyurgyalag által vájt üregből sikerrel röptette ki fiókáit.

2013 júliusának közepén javasrt Fejér megyei madarászok maroknyi csoportjával 8 napos vándortáborunkon azt vizsgáltuk, hogy mi veszélyezteti leginkább a gyurgyalagot, valamint a vele azonos élőhelyen előforduló további védett és fokozottan védett madarainkat.

Nem törekedtünk az állomány egészének felmérésére, de a legjellemzőbb biotópokat alaposabban megvizsgáltuk. A korábbi években fellelt költőhelyeknek mintegy harmadát néztük át. A 24 vizsgált fészkelőhelyből 4 lakatlan volt, a többi 20 területen 319 fészkelő párt számláltuk. Két eddig feltáratlan telepükre is bukkantunk.

A Mezőföldön, továbbá a megye északi részén is a löszfal a legjellemzőbb fészkelőhely, ahol általában egy-egy élőhelyen nagyobb telepeik is kialakultak.

A költési siker – és a madarak megtelepedése is – gyakran attól függ, hogy mennyire nőve a növényzet ezeket a falakat. Több helyen, magasabb térszíneken is a nád takarja el a löszfalat, lehetetlenné téve a madarak szabad mozgását, de még gyakoribb, hogy a fák nőnek be a költőhelyeket.

Tudatos emberi károkozás nyomaival nem találkoztunk, de előfordult, hogy személtérakónak használták a fészkelőhely közvetlen szomszédságát. Máshol jócskán megcsappant fészkelőállományt találtunk egy felelőtlenül épült, és valószínűleg nem körütekintően használt lessátor miatt. A róka kártételének kirívó példáját a lovasberényi Kazal-hegyen tapasztaltuk, ahol 16 fészkelőből 10-et kapart ki a róka. Ebben az esetben a merdek fal túlsó, lejtős, füves oldaláról ázott be a költőüregekhez. Főleg tojásos fészkeket fosztott ki ekképpen.

Másik tipikus élőhely a működő homokbánya. Ilyenből mindössze kettőt találtunk, de ezeknél több gondot is tapasztaltunk. Tipikus hiba, hogy a bánya művelője tartva a természetvédelmi hatóság szankcióitól a partifecskelepek helyét még költési időn kívül is elkerüli, s ebből adódóan a leomlott homok is a fal alatt marad. A költésre fennmaradó méteres falat alulról-fölről assák ki a rókák (esetenként a borzok). A vajtai bányában ebből adódóan töredékére zsugorodott a fészkelőállomány. A bányaművelés másik problémája, hogy a fel-

hagyott falakat rekultiválják, azaz rézsűzik, és ezzel sajnos fészkelésre alkalmatlanná teszik. A felhagyott perkátai bányával is ez történt. A Velencei-hegységben nem ritka, hogy a gyurgyalagok ürge módjára assák be magukat a törmeléklejtőbe, leggyakrabban üregi nyulak járatrendszerének közelében. Előfordulnak magányos fészkek is, de két kisebb, 10 ill. 17 párból álló telepük is kialakult ily módon. Pákozód fölött, a földút oldalában 20-30 cm-es padkán vannak kisebb telepük. A Velencei-hegységben 12 éve figyelem meg az első gyepe kapart fészket. Azóta lassan gyarapszik az ilyen költési módot választó párok száma. Búbosbankát és kuvikot is csak egy-egy helyen találtunk a partfalban, holott korábban gyakoribb társbérlok voltak a gyurgyalagtelepeknek. A két leggyakoribb faj, a seregély és a mezei veréb viszont több helyen is elfoglalja a költőüreget, több gondot is okozva a ritkább – és különösen az afrikai telelőhelyekről későn érkező – fajok számára. A seregély is sok fészkeanyagot hord az üregbe, részben megakadályozva ezzel más fajok költését, részben otthont

© Máté Bence felvétele

A gyurgyalagok helyenként a talajszinten is ásáshoz látnak
Lent: Pillanatképek a gyűrűzésről

teremtve az élősködő fióka-parazitáknak. A mezei veréb teljesen telehordja az üregget, és többszöri költése alkalmával ezt több

gyurgyalag üreggel is megteszi. (Szabadon maradt saját járatait a gyurgyalag többször is használja.)

Javaslatok a gyurgyalag védelmében:

- El kell érni, hogy partfalak, bányák rekultivációja esetén legyen kötelező egy megfelelő nagyságú, fészkelésre alkalmas fal visszahagyása.
- Működő bányákban költési időn túl a költőfalat újítani szükséges.
- A fészkek felülről történő kiásását fémháló-borítással lehet kiküszöbölni.
- A löszfalak környékén a juhok és kecskék legeltetése támogatandó, a benővényesedés megakadályozása érdekében.
- Amennyiben egy jó költőhelyet hosszabb távon szeretnénk fenntartani a ritka, fokozottan védett madarainknak, a lakható üregeket márciustól április derekáig érdemes dugózni, hogy a korán költő gyakori fajok ne foglalhasanak el minden járatot.
- A költés kezdetekor, főleg az üreg ásásakor fontos a zavartalanság.

A gyurgyalag nem csak színes tollal vívta ki, hogy jobban odafigyeljünk rá. Speciális költőhely-igénye azt is biztosítja, hogy könnyen rátaláljunk, de ez egyúttal felelősséget is ró ránk, madarászokra.

Fenyvesi László

© Gillián Lilla felvétele

© Koleszár Balázs

© Koleszár Balázs

teremtve az élősködő fióka-parazitáknak. A mezei veréb teljesen telehordja az üregget, és többszöri költése alkalmával ezt több

© Lóki Csaba felvétele

Füleskuvik és szalakóta szomszédos fészkelése Felső-Bácskában

Madártani Tájékoztató

© Schneider Viktor felvételei

ADUNA-TISZA-KÖZE déli részén, a szerb határtól néhány kilométerre lévő Madarason végzett tavaszi madármegfigyelésünk igen érdekesnek bizonyultak. A községet körülölelő természetközeli, legeltetett gyepeknek és kisebb-nagyobb facsoportoknak köszönhetően a madárfajok széles skálája fordul elő a területen.

Az elmúlt esztendei terepbejárásaink során arra lettünk figyelmesek, hogy a településtől délre fekvő – Natura 2000-es – területen, a korábbi Jezer-tó szomszédságában lévő nyárfacsoportba időnként egy szalakóta repült be. Fokozott érdeklődésünk hatására bejártuk a környéket, és rábukkantunk arra a fehér nyárfára (*Populus alba*), amely a fiókákat nevelő szalakótának (*Coracias garrulus*) adott otthont. A madár sikeres megfigyelése érdekében több hajnalit igénybe véve, a fától lesben ülve, az etetést nem zavarva töltöttem. Egy ilyen kora reggeli

Szalakóta-fióka
Jobbra: A költőszomszéd: a füleskuvik

megfigyelés során feltűnt, hogy a szomszédos odúból egy „társbérlő” füleskuvik (*Otus scops*) néz velem farkasszemet (vagyis inkább bagollyszemet). A két természetes odú nyílása megközelítőleg egy méterre található egymástól. A fajok láthatólag jól megfértek egymás mellett, és a terület rovargazdagsága miatt a táplálékszerzésben sem jelentettek konkurenciát egymásnak.

Sem a szalakóta, sem a füleskuvik nem számít gyakori fészkelőnek Bács-Kiskun megye DNY-i részén. Tudomásom szerint az utóbbi fajtól jelenleg ez a legdélnyugatibb ismert költőpár hazánkban. A költési idő végén 5 szalakótát figyeltem meg együtt mozogni a fészek 1-2 kilométeres körzetén belül, tehát feltételezhető, hogy legalább 3 fióka repült ki a természetes odúból. A két faj szokatlan társulása védelmi tevékenységre motivált bennünket. A téli időszakban „D” típusú odúkat helyeztünk ki a terület más részein a további költőpárok megtelepedése reményé-

ben. Köszönet illeti Tamás Ádámot (KNPI) a megfigyeléseim elősegítéséért és a szakmai tanácsaiért.

Schneider Viktor

Kárókatona-gyűrűzés a Balatonnál

© Lukács Katalin Odett felvételei

ÁPRILIS 18-ÁN SZINAI Péter csapatával kárókatona-fiókákat gyűrűztünk az egyik Balaton melletti kárókatona-telepen. Az úszólápon található madárkolóniára csónakkal mentünk be. Az öreg madarak csak az érkezésünkkor, az utolsó pillanatban rebbentek fel, némelyik egész közel repült el a csónak mellett. Szinte minden korcsoportból voltak madarak, a pár napos fiókáktól, a már egész nagy, már úszó, de repülni még nem tudó fiatalokig. A fészkeket többnyire az úszólápra építették a szülőmadarak, de voltak fészkek bokrokon is, egy-másfél méteres magasságban. A gyűrűzés során végig jó időnk volt, és kevesebb mint egy óra alatt végeztünk, így a madarak zavarása a lehető legkisebb mértékű volt. Összesen 99 kárókatona-fiókát láttunk el gyűrűvel az akció során.

Lukács Katalin Odett

Hortobágyi megfigyelések a hősármány mozgalmáról a 2013/2014-es télen

Madártani
Tájékoztató

© Kovács Gábor felvételei

TÖBB MINT NEGYVEN éve gyűlnek a megfigyeléseim a puszták téli madárvendégeiről, köztük a hősármányokról (*Plectrophenax nivalis*) is. Ennyi idő már elegendő ahhoz, hogy vonulásukra, telelőhelyeikre, állományuk alakulására, itteni táplálkozásukra vonatkozó megállapításokat tegyünk.

A legfőbb tanulság (amely sok egyéb fajra is érvényes), hogy a „szabályok” alól újra és újra találni „kivételeket”. Jól példázza ezt, hogy az 1982-ben készített tanulmányomban alig tíz évnyi tapasztalataimból nagyon részletesen leírtam a Bihar és a Hortobágy szikesein ősztől tél végéig tartózkodó „téli énekesmadarak” mozgalmát, élőhelyeit, viselkedését. Ehhez képest az eltelt évtizedekben számos további jelenséggel, adattal bővült a róluk szóló ismeretanyag, úgy a hősármányok

esetében, mint a fülespacsirta (*Eremophila alpestris*), a sárgacsőrű kenderike (*Carduelis flavirostris*) és a sarkantyús sármány (*Calcarius lapponicus*) vonatkozásában.

A 2013/2014-es tél furcsasága abban is megnyilvánult, hogy amíg a „normális” teleken a sárgacsőrű kenderike létszámában és előfordulási helyei (puszták) számában abszolút első helyen áll, addig a most elmúlt télen a legtöbb hortobágyi pusztáról feltűnően és megmagyarázhatatlanul hiányzott. Az itt-ott látott kis csoportok nagysága csupán 10-50 példány között mozgott a szokásos 100-500 (régében akár 1000) helyett. A fülespacsirta ezen a télen is hiányzott, kóbor példányai sem bukkantak fel. Sarkantyús sármányt mindössze

10 esetben figyeltem meg (1 és 14 példány közötti mennyiségben), ami szintén messze elmarad akár az előző két tél állományától is. Ezzel éles ellentétben viszont a hősármány a megszokottnál sokkal többször és jóval több pusztán került a szemem elé.

Egy-egy korábbi tél során átlag 8-10 megfigyelőnapon észleltem, most azonban 2013. október 30. és 2014. február 25. között összesen 34 alkalommal jegyeztem fel, tíz különböző hortobágyi pusztán.

A magányos kóborlókótól a max. 318 példányos csapatig a legkülönbözőbb létszámokban találok velük. Bár a régebbi évtizedek 500-as, 1000-es, sőt 2000-et is elérő tömegét nem tapasztaltam, ezen a télen az előfordulási helyek számában dőlt meg a rekord.

A továbbiakban a hősármányok telelőhelyeit és azok számadatait

ismertetem. Abban az esetben, ha a megnevezett helyszínen többször is észleltem a tél során, az állomány minimum és maximum adatát közlöm.

Előfordulási hely	Megfigyelések száma	Példányszám
1. Angyalháza	5	1-153
2. Borzas	1	1
3. Malomháza	3	3-240
4. Mátá	12	1-272
5. Nyírólapos és Nyári járás	1	300
6. Pentezug	7	1-70
7. Szelencés	1	180
8. Szettyénes	1	318
9. Tornydomb	2	12-31
10. Zám	1	86

Az élőhelyválasztásban, viselkedésben, táplálkozásban megfigyelt érdekesebb vagy szokatlanabb jelenségeket az alábbiakban ismertetem.

Bár legtöbbször („klasszikus módon”) a vakszikes foltok, szikpadkalejtők, a jószággal erősen lerágatott padkahátak, agyontiport szikfokok kínáltak nekik jó táplálkozóhelyeket, előfordultak szokatlan környezetben is. Keréknyomos, patanyomos szikes dűlőutakon és azok szegélyében főleg a Pentezugban és Mátán észleltem. Egy megriadt csapat egyik lemaradt tagja fedezék gyanánt egy, az út közepén dísztelenkedő jókora lótrágyát választott. Kaszálórési fűtarlón is láttam őket. Szélsőséges esetként jegyeztem fel, amikor 29 példányos csapatuk egy magas fűvű, legeletlen és kaszátlan zombékosba szállt le és tűnt el a szemem elől. Hosszú percekig tartó lapulás után egyesével gyalogoltak ki a nyílt gyepre.

Amíg a magányos példányok, vagy a 2-8 fős kis csoportok akár

órákig nyugodtan szedegettek vagy pihentek, addig a nagy csapatok (kiváltképpen a 100-300 közöttiek) rengeteget repültek. A jó táplálkozóhelyekről, ahol sűrű tömegben nyüzsgöttek, 4-5 percenként felri-

adva, nagy zsinatolást csapva alacsony keringtek, majd ugyanoda szálltak vissza, miután az akár 600-700 méter átmérőjű körzet légtérét többször is keresztbe-kasba végigrepülték. Egy ízben az egyik ilyen mozgékony csapat fejmagasságban úgy repült rám, hogy előttem alig tíz méterre váltak ketté és kerültek ki. Hasonlót 2013 októberében a havasi lilék (*Charadrius morinellus*) is produkáltak. A hősármányok ilyen

„hiperaktív” gyülekezeteit tiszta, ködmentes időben távcsövezzve akár 3 kilométerről is észre lehetett venni. Három esetben figyeltem meg, hogy a nagyon összetartó kompániákban egy-egy sarkantyús sármány is együtt mozgott a hősármányokkal, de más fajjal nem elegyedtek.

Legtöbbször az üröm, a bárányparéj, valamint a madárkeserűfű természetét ették. Egy ízben egy közlő fotózott példány csőrében a budavirág zsenge zöld hajtását láttam. Szintén a közelképeken vettem észre, hogy kígyófarkfűről lecsipegetett magvakat is fogyasztottak. Ez utóbbi korábban csak mint a sarkantyús sármány jellegzetes hortobágyi táplálékát ismertem.

A január 25. és február 3. közötti havas, télies időben eltűntek, majd az olvadás után visszatértek.

Összegzésképpen megállapítható, hogy az igen enyhe tél meglepő módon éppen a „legedzettebb”, legtávolabbról érkező téli vendégnek kedvezett. Rekordszámú megfigyelési adataiból és a szokásosnál jóval erősebb területhűségéből legalábbis erre lehet következtetni.

Kovács Gábor

„Az eltűnt idő nyomában...”

– A székicsér hajdani fészkelése Fejér megyében

Egykor
és ma

A 19. SZÁZADBAN Chernel István Dinnyésen székicsértelepet talált, Magyarország madarainak legutóbbi névjegyzéke viszont a 20. századból már csak a Dunától keletre levő költőhelyeket említi. Ezzel szemben több írás is utal arra, hogy a Fejér megye délebbi részén levő, Radetzky Jenő által „idesikerült” Alföldnek nevezett szikeseken pár évtizede még fészkeltek székicsérek.

Az első forrás Boross Pál 1943-as Aquila-tanulmánya (*Adatok Sárszentágota vízimadáréletéhez*): a szerző 1940. május 20-án, tehát költési időben gyűjtött egy példányt Sárszentágotán. Máté László 1955-ös Aquila-közleményében (*A sárszentágotai Sóstó fészkelő madarai*) arról tájékoztat, hogy 1952 és 1954 között a székicsér „már eltűnt” a területről. Egy 1958-as Keve András írás / Lilealkuták. In: Székessy V. (szerk.): *Magyarország állatvilága – Aves-Madarak* / a költőhelyek között felsorolja a „Sárrétet”, ami több korabeli forrás szerint is a Sárvíz-völgyet (is) jelentette. Radetzky Jenő 1984-es *Madarokról, tájakról Fejér megyében* című könyvében a nemrég elhunyt székicsér-író, dr. Warvasovszky Emil adatát említi, aki 1961-ben

Sárszentágotán 2 pár fészkelő székicsért észlelt!

A „nyomozás” szempontjából fontos forrásmunka lehet Warvasovszky Emil 1969-es, *A Mezőföld madárélete* című doktori értekezése. Mivel a Radetzky-könyv további érdekes Warvasovszky-adatokat is felsorol (tavaszi kékcserű récék, őszi ugratyúk-gyülekezés), már évekkel ezelőtt szerettem volna elolvasni a dolgozatot, de a szerzőnek sem volt meg, és a Keve András Szakkönyvtár munkatársai, Büki József és Sipos-Bartl Boglárka sem bukkantak a nyomára. Ha valamelyik tagtársunk rendelkezik egy példánnyal, másolattal, vagy bármilyen biztosnak tűnő információval az írás hollétével kapcsolatban, örömmel venném az értesítést (jarosi.kovacs@gmail.com vagy 30/598-6002).

A terület madárvilágának van egy még bizonytalanabb sorsú fel dolgozása. Kalandos, országrészeken átívelő pályafutása során Szabó László Vilmos a sárszentágotai szikesekeket is kutatta. Előbb velencei, majd csákvári tanárkodása mellett figyelte az itteni madárvilágot, de a 70-es években még a Hortobágyról is vissza-visszalátogatott ide. Kovács Gábor visszaemlékezése szerint Laci

A Sárszentágota szomszédjában levő sárkeresztúri Sárkány-tó madarait ábrázoló fénykép részlete Radetzky Jenő Madarokról, tájakról Fejér megyében című könyvéből. Sajnos sem a fotós, sem a felvétel időpontja nem ismert. A képen alighanem egy székicsér látható. „Fent Sárrét, lent Sárkőz – ahol majdnem minden falu neve Sár-ral kezdődik –, ez az én vidékem” – írja a Fejér és Tolna megye határán levő szülőföldjéről Illyés Gyula a Puszták népe című művében. Ez az 1930-as években kiadott térkép is a „Sárrét” nevet használja a Sárvíz-völgyre. Ez a hajdani, lecsapolások előtti állapotra utal

bácsi egy külön mappába gyűjtötte az ide vonatkozó adatokat, vázlatokat, a „Sárszentágota-dosszié” fedelére golyóstollal egy gulipánt rajzolt. Bár tervezte a megfigyelések publikálását, azok sajnos kéziratban maradtak és a mappa feltehetően máig a hagyatékában van.

Íme két ornitológus tanárember, a „világjáró” Szabó László Vilmos és a lokálpatrióta Warvasovszky Emil, akiket összeköt egy értékes, ma már védett Fejér megyei madár-élőhely. Nagy kár, hogy a sárvíz-völgyi szikesekekről szóló feljegyzéseik pillanatnyilag megszerzhetetlenek. Ezen írárok felkutatása egyrészt bővítheti ismereteinket a sziki madárfajok (gulipán, gólyatölcs, székicsér, széki lile) hajdani Fejér megyei fészkelési viszonyairól. Másrészt a négy-öt évtizeddel ezelőtti dokumentumokból talán képet kaphatunk arról, hogy milyen jellegű és intenzitású tájhasznosításra lenne szükség ahhoz, hogy a sárkeresztúri Sárkány-tó „árnyékában” levő sárszentágotai szikes tavak és gyepek mozaikján a székicsér költése legalább elvi szinten újból lehetséges legyen.

Kovács Gergely Károly

Macskák a madárbarát kertben

Madárbarát
kert

ÉNEKESMADARAK TÖMEGEI PUSZTULNAK el Magyarországon minden évben a felelőtlen állattartás következtében korlátlanul szaporodó macskák miatt. A madárvédők önmagukban sajnos nagyon keveset tehetnek ebben a kérdésben, ehhez összetársadalmi összefogásra van szükség, ezért nagyon fontos, hogy beszéljünk a problémáról!

Madarak és macskák

A közepes méretű és kistestű macskafélék tápláléklistáján előkelő helyet foglalnak el a madarak. Akrobatikus ugróképeségüknek, rendkívüli érzékszerveiknek, reflexeiknek, és a visszahúzható, tūhegyes karmaiknak köszönhetően nem-

A házak körül ellenőrizetlen körülmények között, szabadon kószáló macskák sajnálatos módon a madárvilág jelentős pusztítói

csak a talajon táplálkozó, de az ágak között alvó, sőt a felrebbenő és alacsonyan repülő madarakat – akár a fejük felett elsuhanó fecskéket – is el tudják kapni.

Mindazonáltal a táplálékuknak maximum néhány tíz százalékát teszik ki a madarak, többnyire mezőgazdasági kártevő rágcsálókat fognak, amivel évszázadokon keresztül hozzájárultak a porták rágcsálómentesítéséhez, a közti-gazdaként ezek által terjesztett járványok (például pestis) megelőzéséhez.

Visszaéltünk a macskák bizalmával

A rágcsálóirtás dolgos évszázadait követően világszerte emberek millióinak okoznak nap mint nap örömet a lakásukban rájuk váró,

társállatként a kutyáknál kevesebb fizikai kontaktust és törődést (például napi többszöri sétáltatást) igénylő macskák. Ezért még inkább megérdemelnék, hogy átgondoltan bánjunk velük, körültekintően szeressük őket. Ennek a felelősségteljes magatartásnak egyik központi eleme az lenne, hogy csak annyi utód jöjjön a világra, amennyi gondoskodó gazdához kerülhet. Ha nem így járunk el, a senkinek sem kellő kölykök az utcán születnek meg, ahol az oltatlanság miatt és féreghajtás hiányában betegségek tizedelik őket, vagy az autók kerekei alatt végzik.

Elszabadult biológiai fegyver

Hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy a házi macska a szó szoros értelmében vett biológiai fegyver, amit az emberiség évezredek óta alkalmaz a rágcsálók féken tartásában. Ez a feladatkör nem igényelte az amúgy is magányos, kevésbé társaságkedvelő állatok teljes, a kutyákéhoz hasonló szintű megszelídítését, ezért a ma velünk élő macskákat életmódjuk és megör-

© Orbán Zoltán felvételei

zött vad viselkedésük a kutyáknál alkalmasabbá teszik az embertől független életben maradásra. A házi macska inkább a békés terítoriumhoz, míg a kutya az öt gondozó gazdához kötődik. Ez a független magatartás a kis testmérettel és a táplálkozási sajátosságaival együtt a házi macskát gyakorlatilag a patkányokhoz vagy a parlagi galambokhoz hasonlóan sikeres emberkövető fajjává tette.

A magas túlélési siker akkor válik kritikus tényezővé, ha a macskatartók nem ivartalanítják kedvenceiket, ugyanakkor mérték nélkül etetik őket és az utca macskáit, amelyek kölykei a korlátlan táplálékkínálatnak köszönhetően túlnyomórészt életben maradnak, és egy év elteltével már saját utódokat nevelnek. A helyzetet tovább rontják a munkahelyeken, lakótelepeken, horgásztanyákon élő gazdátlan, de a közösség által etetett, szintén ellenőrizetlenül, folyamatosan és sikeresen szaporodó macskák.

A túlszaporodó, alkalmazkodóképes házi macskák egész kontinenseken okozhatják fajok területi eltűnését, akár kihalását, és ilyen sajnálatos példákért nem kell Ausztráliáig menni. Az emlőskutatók Európa-szer-

A madárfiókák életét a macskák különösen veszélyeztetik

te kongatják a vészharangot a mind ritkábbá váló vadmacskák miatt, amelyek megfoghatóságának okai között élen állnak a házi kedvenceink által terjesztett macskabetegségek, illetve a házi macskákkal történő hibridizáció.

A nagyságrend a probléma

A házi macskák madárzsákmányolása természetes jelenség, amit az érintett madárfajok természetes körülmények között ellensúlyozni tudnak. A problémát éppen ezért nem maga a madárvadászat, hanem a korlátlanul szaporodó macskaállomány természetellenesen nagy egyedsűrűsége okozza.

Ennek érzékeltetésére egy jellemző összehasonlító adat: a Magyarországon is őshonos vadmacskánál a kifejlett állatok mozgáskörzete 100-500

hektár közötti, és mivel a szaporodási időn kívül magányosan élő állatokról van szó, ez többnyire azt is jelenti, hogy ekkora területen maximum néhány példány él és vadászik. Ezzel szemben a házi macskák hektáronkénti állománysűrűsége településeinken átlag 3-4 egyed, egyes részeken akár ennek százszorosa is lehet, ami összehasonlíthatatlanul nagyobb, a normálist messze meghaladó veszélyt jelent a madarak számára.

A macskaprobléma sajátosságai

A problémahalmaz nem elhanyagolható eleme, hogy az egyaránt jól ugró és mászó macskákat – a kutyákkal ellentétben – nem tartják vissza a kerítések, így amikor csak kedvük szottyan portyázni indulhatnak a környéken, természetesen kiemelt figyelmet fordítva a terüle-

tükön működő etetőkre, itatókra, madárbarát kertekre. Eközben zsákmányul ejtenek bármit, ami az útjukba kerül: a kistrágyaszálók, a nagyobb ízeltlábúak mellett a legkülönbözőbb madarakat is. A madarak közül a fészket csekély röpképességgel elhagyó fiókák (ilyen az énekesmadarak fiókáinak jelentős része) vannak a legnagyobb veszélyben, ezért macskás környéken könnyen előfordulhat, hogy utcahossznyi területeken éveken keresztül egyetlen fióka sem tud felnővekedni. A kutyák és macskák által okozott problémák összehasonlítása kapcsán további nem elhanyagolható különbség, hogy míg a kutyákra vonatkozik az összeírási, veszteségoltási kötelezettség, ugyanez a házi macskákkal kapcsolatban – érthetetlen módon – nincs érvényben. A kutyák a macskákétól eltérő zsákmányolási technikájuk miatt alapvetően nem jelentenek veszélyt az etetők és itatók madaraira, többnyire „kukázási” és ivási céllal keresik fel ezeket a helyeket. Ez madárvédelmi szempontból még jó is, mivel a macskák többsége kerüli a kutyák mozgási területét.

Milliósi károkozás!

A magyarországi kóborló macskák állományának nagyságával kapcsolatban a 2 millió(!) becslés is reális lehet (ennyi állat élhet például veszteségoltás és féregajtás nélkül), az általuk okozott természetvédelmi kár pedig a sok százmilliósi nagyságrendet is elérheti!

Problémák a játszótereken

A kóborló, ugyanakkor körülötünk élő házi macskák az emberre is veszélyes betegségeket és élősködőket terjesztenek. Sajnálatos módon ennek egyik legjellemzőbb helye a játszóterek homokozója lehet. Ezek különösen kedvelt macska WC-k, ahol a homokba rejtett ürülék fel sem tűnik a szülőknél, a mindent a szájukba vevő gyermekek viszont folyamatosan fertőződhetnek az ürülékkel terjedő, akár fejlődési visszamaradást, vakságot vagy idegrendszeri problémákat okozó élősködő férgekkel.

Teendők a madarak védelmében

A lehető legsürgősebb és legfontosabb lépés a hazai házimacska-állomány túlnyomó többségének ivartalanítása lenne. Ez a komplikáltabb beavatkozást igénylő nőtények esetében is megoldható 10 000 Ft alatt – ami egyetlen macskaáldozattá váló szőrcinege természetvédelmi értéke. Márpedig egyetlen macska egy év alatt nem egy védett énekesmadarat ejt zsákmányul! Ne felejtjük el, hogy a feleslegesen meg nem fogant és meg nem született kölykök nem éheznek, nem szenvednek, és elaltatni sem kell őket!

Ivartalanítással 10-15 év alatt állománygyerítés nélkül is visszaszorítható lenne a túlszaporodott házi-macska-állomány. Országos szinten meghirdetett, koordinált és akár valamilyen formában támogatott (kedvezményes műtéti ár) ivartalanítási kampány nélkül az állatok alkalmi kilövése sem hozna tartós eredményt, arról nem is beszélve, hogy ez a módszer jóérzéssel nem támogatható, és a lakosság érzelmi ellenállása és a belterületi fegyverhasználat korlátozása miatt nem is reális eszköz.

Ne tessük a kóbor macskákat, mert ezzel hozzásegítjük őket a korlátlan szaporodáshoz, amelynek következtében néhány év alatt akár több tucatnyira is emelkedhet a számuk. Ha kóbor macskát találunk, vigyük el egy állatotthonba, ahol megfelelő ellátást kap, és ivartalanítás után esélye van gondoskodó gazdához kerülni.

Orbán Zoltán

Madárvédelmi megoldások

- A házi kedvencként tartott macskákat lehetőleg akkor engedjük ki (napnyugtától napkeltéig), amikor a nem aktív énekesmadarak kevésbé keltik fel figyelmüket.
- A legproblémásabb fiókareptetési időszakban (május, július) mindenképpen próbáljuk napközben zárt helyen tartani a macskát. Éjjel az énekesmadarak fiókái és a szülők is mozdulatlanul pihenek, ezért a hallás alapján vadászó macskák ilyenkor inkább egerésznek.
- Ha ez nem megoldható vagy a macska nem a házban lakik, lehetőleg reggel etessük meg, lakassuk jól, mert az ilyenkor elnehezült állapot kisebb hajlandóságot mutat a vadászatra, inkább másik kedvenc elfoglaltságának, a lustálkodásnak hódol.
- A szabadban lévő macska lehetőleg állandóan viseljen csörgőszorral (állatkereskedésekben kapható) ellátott nyakörvet (és azonosító bilétát), amelynek hangja időben figyelmezteti a madarakat a lopakodó ragadozóra.
- Macskás környéken ne helyezünk ki „C” típusú odúkat az énekesmadaraknak a talajszint közelébe, mert az ide épült fészkek szinte bizonyosan megsemmisülnek.
- Ahol sok a macska, az etetőt, itatót, porfürdőt lehetőleg ne a talajon, hanem valamilyen magaslati ponton vagy függesztve működtessük.
- A magasra emelt, nagyméretű etetőtálca ragadozók elleni védelmét a közvetlen szomszédságában lévő örökzöld bokor is segíti, amit a madarak búvóhelyként tudnak használni. Ezzel a megoldással tavasztól őszig az itató is macskamentessé tehető. Bár az ügyes ragadozók fel tudnak jutni rá, a magasság miatt a madaraknak van idejük felrebbenni. Az etetőtálca védelme tovább fokozható, ha a peremére és a lábakra tüskés ágakat (tűztövis, kőkeny stb.) rögzítünk, így a macskák már nem tudnak felmászni az eszközre.
- Ha madárvédelmi eszközeinket mégis szeretnénk a talajszinten használni, akkor ezt nyílt területen tegyük, és az etető, itató, porfürdő legalább néhány négyzetméteres körzetében folyamatosan nyírjuk rövidre a fűvet, hogy a szőrmés kisragadozók ne tudják észrevétlenül megközelíteni a madarakat.
- A talajetető, -itató és -porfürdő fölé tetőlécből (illetve bármilyen szilárd vázból) és csibedrőtől, vagy néhány centis szemekből álló, kellően szilárd fémhálóból építhetünk olyan védő ketrecet (javasolt méret: legalább 1x1 méteres alapterület és 1,5 m-es magasság) is, amelynek felső részén a drótból akkora lyukat vágunk, hogy azon egy fekete rigó éppen beférjen. Mivel egy fiatal vagy sovány, kisebb testű macska ekkora lyukon is át tud bújni, a nyílás köré drótozzunk tüskés ágakból gallért, ami a ragadozót távol tartja, a bejáratot előbb-utóbb felfedező madarakat viszont nem akadályozza a bebújásban.

2014 – a keleti sün éve

Ami nem
madár

© Havas Márta felvétele

Keleti sün
portréja

ANAGY HŐSÉGET ENYHÍTŐ nyári zivatarok után az átnevedő, nehezen átszellőző talajból mindenféle giliszták tömege menekülnek a felszínre, nyomukban pedig sokféle előkerülnek a sünök is. A keleti sünt idén az év emlősnévé választották, és azt hihetnénk, hogy erről a közkezdelt kisemlőről már mindent tudnak a biológusok. Pedig ez távolról sem állja meg a helyét. Az általános iskolákban például sok helyen még azt tanítják, hogy a sünök a rovarvők (Insectivora) rendjébe tartoznak – miközben a rendszeren már régóta más csoportot (Erinaceomorpha rend) jelölt ki a sünök számára. Nem csak a rendi hovatartozásukat illetően tartogatnak meglepetéseket a sünök, a hazai képviselőjük faji besorolása is újdonságokkal szolgált. Míg korábban sünjeinket az *Erinaceus concolor* fajhoz tartozónak gondolták, kiderült, hogy valójában az *Erinaceus roumanicus* fordul elő hazánkban.

Széles elterjedésű emlősfaj, természetes ellensége alig akad, szinte csak az uhu képes erős karmaival elejteni, és tüskéik közül kifordítani a sünöket. A tüskeruha, amely módosult szőrszálakból alakult ki, kiváló védelmet nyújt a ragadozók többségével szemben, ugyanakkor ideális élőhelyet biztosít különféle külső paraziták (bolhák, kullancsok) számára, amelyek gyakran nagy számban találhatók a sünökön. Egy nemrégiben végzett vizsgálat során a Margit-sziget sünjeit vizsgálva az egyik példányon 238 kullancsot találtak a biológusok. Míg más emlősfajok a szőrzetük vakargatásával részben mentesíthetik magukat a kellemetlenkedő élősködőktől, a sünöket a tüskeruha a vakarózásban nagy mértékben gátolja, ezért vegyi védelmet is bevetnek a paraziták létszámának apasztásában: különféle lágyszárú növényeket csócsálnak meg, nyálukkal összekeverik a megrágott leveleket és növényzárakat, majd az így keletkező masszát dörgölik a hátoldalukra.

A városi parkokban a sünök pompás életet találnak maguknak, hiszen táplálék (gilisza, csiga stb.) akad bőségesen, veszélyt inkább csak az autóforgalom jelenthet számukra. Óvatos közlekedéssel a gépkocsik vezetői is hozzájárulhatnak a sünök védelméhez.

A természetbarát kertekben célszerű a sünök számára süngarazst telepíteni, vagy rönkökből és faágakból kisebb-nagyobb kupacokat képezni a bokrok tövében, mert ezzel elősegíthetjük, hogy környezetünkben ezek az érdekes emlősállatok tartósan megtelepedhessenek. Süngarazs kapható az MME boltjában is!

A keleti sün védelmének évében kollégáink sünvédelmi plakátot készítettek, amely pdf-verzióban mindenki által letölthető az MME honlapjáról.

A Vadonleső Program, valamint a nemzeti park igazgatóságok, a Vidékfejlesztési Minisztérium, a Fővárosi Állat- és Növénykerttel, a Magyar Természettudományi Múzeummal és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesülettel karöltve, **2014 – a keleti sün éve** alkalmából „Titokzatos süntörténetek” címmel mese- és képregényíró pályázatot hirdet.

A keleti sün hazánk egyetlen őshonos sünfaja; Magyarország szinte minden táján és településén előfordul. Ott vannak, de mégis oly keveset tudunk az életükről. Télen elbújnak, és téli álmat alsznak, tavasztól őszig az éj leple alatt vadászatnak, portyáznak, mindenféle pajort, csigát, gilisztát összeszednek. Néha-néha, többnyire csak alkonyatkor vagy éjszaka kerülnek a szemünk elé.

Ezt írják legalábbis a tudományos ismeretterjesztő könyvek. A színes fantáziával megáldott gyerekek azonban tudják, hogy ez csak a dolgok egyik oldala. Mit is csinálnak a sünök valójában? Hol töltik idejük nagy részét? Kivel találkoznak, hogyan „beszélgetnek”, udvarolnak, vagy épp perlekednek? Mi fontos nekik és mi nem? Hogyan látják a világot és hogyan minket, embereket? Mit szeretnek és mitől félnek? Esetleg milyen titokzatos, tündéri vagy boszorkányos dolgokban

vesznek részt, mi történik velük? Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához azonban a tudomány már nem elég. Itt ennél sokkal többre van szükség! Szeretettel

© Orbán Zoltán

várunk tehát olyan meséket, képregényeket, melyekben megjelenik akár főszerepben, akár csak mellékszereplőként mindannyiunk kedves kis mozgó túpárnája, a 2014-es év emlősnévé választott keleti sün.

A sünök megtelepedését süngarazsok (deszkából készült, védelmet nyújtó menedékek) kihelyezésével is segíthetjük

tóságához. Kérjük, a borítékra vagy az e-mail tárgyaként írjátok rá a pályázat címét: „Titokzatos süntörténetek”. Az igazgatóságok címei elérhetőek a www.magyar-nemzeti-parkok.hu oldalon is.

Minden pályázó egyetlen, eddig nyomtatásban meg nem jelent pályaművel pályázhat. A pályaművekhez kérjük csatolni:

- név,
- korosztály,
- a felkészítő tanár vagy szülő neve és elérhetőségei,
- a pályázó postacíme, telefonszáma, email címe és a
- a kategória, amelyben nevez.

A pályázattal kapcsolatos értesítéseket e-mailen kapják meg a jelentkezők.

A pályázattal kapcsolatban további információk megtalálhatók

Pályázati kategóriák

A) Meseíró pályázat

- 6-11 éves korig
- Maximum 5 gépelt oldal, vagy 10 kézzel írt, jól olvasható A/4-es oldal
- Rajzokkal, festményekkel illusztrált, vagy illusztráció nélküli
- Elektronikusan, vagy postai úton beküldve

B) Képregényíró pályázat

- 12-17 éves korig
- Maximum 5 A/4-es oldal, 30 „képregénykocka”
- Színes vagy fekete-fehér
- Jól olvasható, kézzel vagy géppel írt szövegdobozokkal
- Elektronikusan vagy postai úton készített és beküldött

Pályázati jelentkezés:

Az egyéni pályamunkák **2014. szeptember 15-ig** nyújthatók be a területileg érintett nemzeti park igazga-

a területileg érintett nemzeti park igazgatóság saját honlapján, valamint a www.vadonleso.hu és a www.termeszetvedelem.hu honlapon.

Az eredményhirdetésre és a díjak átadására 2014. október 4-én, az Állatok Világnapján kerül sor a területileg érintett nemzeti park igazgatóságon.

Őrségi Lepkekaland

Barangolás a lepkék csodálatos világába

© Havas Márta felvétele

Nagy gyöngyház-lepke
Lent: Csoportos nappali lepkék-keresés

AZ ŐRSÉGI LEPKEKALAND első ízben 2013-ban került megrendezésre az Őrségi Nemzeti Park területén, amelynek programjain két nap alatt összesen 150 fő vett részt. A résztvevők között voltak hivatásos lepkészek, természetvédők, természetfotósok és természetkedvelő családok is. A két nap alatt olyan ritka és látványos lepkéfajokat is megfigyelhettek az ide látogatók, mint a gyászlepke, az apró boglárka és a nagy színjátszólepke. Az idei évben még színesebb, és immár háromnapos programmal várják az érdeklődőket az Őrségi Nemzeti Parkban július 11. és 13. között.

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság és a Természeti Örökségünk Alapítvány programját valójában a madarászfutamok ihlették, és ebből a rendezvényből kiindulva alakult ki a lepkékaland. A szervezők olyan rendezvényt szerettek volna elindítani, amely ráirányítja

© Szentirmai István felvétele

a figyelmet a lepkék természetvédelmi jelentőségére, védelmére, és széles rétegeknek ad lehetőséget arra, hogy megismerkedjenek a lepkék érdekes világával. Nem véletlen a helyszínválasztás sem, hiszen az Őrség és a Vendvidék Magyarország nappali lepkékben egyik leggazdagabb vidéke. A kedvező földrajzi elhelyezkedésnek, a változatos

domborzatnak és az évszázados természetközeli gazdálkodásnak köszönhetően 105 nappalilepké-faj él a területen, és ezek közül több védett faj meglehetősen gyakori. Ezen fajok közül kiemelkedik a vérfű- és a sötétaljú hangyaboglárka, amelyeknek európai szinten is kiemelkedő állományai élnek a nemzeti park üde kaszálórétjein.

© Szentirmai István felvétele

A rendezvény egyik fő célja, hogy minél szélesebb körben bemutassa és megkedveltesse a lepkéket, felhívja a figyelmet azok sérülékenységére, és ízelítőt adjon a nagyközönség számára a lepkéfajok érdekében folytatott természetvédelmi tevékenységekből. Ebből a célból az ide érkező családoknak szakemberek által vezetett túrákat tartanak, amelyeken bárki kipróbálhatja a lepkéfogást, és kézközelből is gyönyörködhet ezekben a színpompás állatokban. A program alatt egy lepkéfotó-kiállítás is megtekinthető, a legkisebbek számára pedig tematikus játszótér nyújt majd készségfejlesztő kikapcsolódást. A programot vetítéses előadások színesítik,

© Szombathelyi Ervin felvétele

skanzen idilli környezetében az éjszakai lepkemegfigyelés kínál izgalmas lehetőséget a leginkább kalandvágyóknak.

A Lepkékaland másik célja, hogy lehetőséget biztosítson a terepi lepkészeknek a közös kikapcsolódásra és kötetlen tapasztalatcsere-re, hasonlóan ahhoz, ahogy ezt a Madarászfutam teszi a terepmada-

Nagy színjátszó-lepke
Balra fent: Fénycsapdás lepkemegfigyelés

tanak össze. A kevésbé szakavatott résztvevőknek nem feltétlenül kell az összes fajt meghatározni, a nehezebb eseteket a fotók alapján a zsűrire bízhatják. Segítségképpen minden versenyző egy kis lepkékalauz és térképet kap, amelyből láthatja, merre fordulnak elő a ritkább fajok. A győztesek és a további helyezettek értékes jutalomban részesülnek.

A nemzeti park igazgatóság és az alapítvány ezután minden évben meg szeretné rendezni az Őrségi Lepkékalandot, és igyekszik mindenki számára érdekessé és vonzóvá tenni. Mivel a madarások körében is egyre népszerűbbek a nappali lepkék, a szervezők számítanak a Madártávlat olvasóinak részvételére is.

Szentirmai István

© Szombathelyi Ervin felvétele

Gyászlepke
Lent: Fecskefarkú pillangó

és az idei évben már egy természetfotós tanfolyamot is szerveznek az elhivatott természetjáróknak. A lepkék védelmét a résztvevők közvetlen közélről is megismerhetik a Természeti Örökségünk Alapítvány által irányított gyakorlati természetvédelmi akción keresztül, amelynek során már megsemmisült vagy sérült élőhelyek helyreállításában vállalhatnak szerepet. A pityerszeri

rások számára. A program második napja ezért a „lepkévadászat”, amely mind a profi, mind az amatőr lepkemegfigyelők számára nyitva áll. A verseny a nemzeti park teljes területén zajlik, a fődíj pedig azé, aki a legtöbb fajt figyelte meg egy terepi nap alatt, 9 és 17 óra között. A megfigyeléseket fotókkal kell igazolni, amelyekből a szervezők az eredményhirdetésre egy vetítést állí-

© Havas Márta felvétele

A TERMÉKEINKET MEGTALÁLJA
KIZÁRÓLAGOS, SZAKKÉPZETT
VIZSZONTELADÓINKNÁL,
VALAMINT AZ INTERNETEN A
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM OLDALON

A TELESZKÓP ÉS A FÉNYKÉPEZŐGÉP TALÁLKOZÁSA **A TERMÉSZET *CSODÁINAK*** **MEGÖRÖKÍTÉSE**

Egy szürke gém tűnik fel a sekély folyóparton táplálék után kutatva. Észrevehetően karcsúbb, mint más gémfélék, feltűnő tollazata halványszürke árnyalatú. Most végre beérett a hosszú várakozása gyümölcse. A SWAROVSKI OPTIK TLS APO digiszkóp adaptere megvalósítja az álmát: lehetővé teszi, hogy a felejthetetlen pillanatokot másokkal is megossza. Az adapter segítségével a tükröreflexes fényképezőgépe vagy más rendszerkamerája egyszerűen és gyorsan csatlakoztatható STX teleszkóphoz. A megfigyelés és a fényképezés közötti funkcióváltás is villámgyorsan kivitelezhető. Élvezze még jobban a pillanatot – a SWAROVSKI OPTIKKAL.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK